

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ Й НАУКИ, МОЛОДІ Й СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ ІНСТИТУТ

«Затверджую»
Директор АДІ ДВНЗ«ДонНТУ»
М.М. Чальцев
24.11.2011р.

Кафедра «Загальнонаукові дисципліни»

**НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ
ПО СПЕЦІАЛЬНИХ РОЗДІЛАХ КУРСУ ХІМІЇ
(ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 0601 – "БУДІВНИЦТВО Й АРХІТЕКТУРА")
(НАПРЯМОК ПІДГОТОВКИ 6.060101 – "БУДІВНИЦТВО")**

15/32-2011-13

ЗАТВЕРДЖЕНО:
учбово-методична
комісія факультету
"Автомобільні дороги"
Протокол № 9 від 18.05.11 г.

ЗАТВЕРДЖЕНО:
кафедра
«Загальнонаукові дисципліни»
Протокол № 8 від 10.05.11 г.

УДК 541.1 (07)

Навчальний посібник та індивідуальний завдання по спеціальних розділах хімії галузь знань 0601 – "Будівництво й архітектура", напрямок підготовки 6.060101 – "Будівництво"[Електронний ресурс]/ сост.: Базаянц Г.В., Доненко В.Д.– електрон. дані. - Горлівка: ДВНЗ "ДонНТУ" АДІ, 2011. - 1 електрон. опт. диск (CD-R); 12 см. - Систем. вимоги: Pentium; 32 RAM; WINDOWS 98/2000/NT/XP; MS Word 2000. - Назва з титул. екрана.

Містить основні програмні питання й контрольні завдання по наступних спеціальних розділах хімії: окисно-відновні реакції, гальванічні елементи, електрохімічна корозія металів, електроліз, хімічні властивості металів. До кожного розділу дана коротка теорія й приклади розв'язку типових завдань.

Укладачі:

Базаянц Г.В., д.т.н., проф.,
Доненко В.Д.

Відповідальний за випуск:

Галіахметов А.М.,
зав.каф, к.ф. - м. н., доц.

Рецензент:

Піндус Б.І., к.т.н., доц.,
кафедра "Проектування
автомобільних доріг та
штучних споруд"

© Державний вищий навчальний заклад
«Донецький національний технічний університет»
Автомобільно-дорожній інститут, 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Тема 1. Окисно – відновні реакції.....	5
1.1 Загальні відомості.....	5
1.2 Приклади розв'язання типових задач.....	6
1.3 Індивідуальні завдання з теми 1.....	10
Тема 2. Гальванічні елементи.....	19
2.1 Загальні відомості.....	19
2.2 Приклади розв'язання типових задач.....	20
2.3 Індивідуальні завдання з теми 2.....	23
Тема 3. Електрохімічна корозія металів.....	27
3.1 Загальні відомості.....	27
3.2 Приклади розв'язання типових задач.....	29
3.3 Індивідуальні завдання з теми 3.....	31
Тема 4. Хімічні властивості металів.....	33
4.1 Загальні відомості.....	33
4.2. Індивідуальні завдання з теми 4.....	35
Тема 5. Електроліз.....	39
5.1 Загальні відомості.....	39
5.2 Приклади розв'язання типових задач.....	40
5.3 Індивідуальні завдання з теми 5.....	42
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	44
ДОДАТОК А. Варіанти контрольних завдань.....	45
ДОДАТОК Б. Стандартні електродні потенціали E_{298}^0 (ряд напруг металів).....	47
ДОДАТОК В. Стандартні окисно - відновні потенціали деяких процесів в водних розчинах.....	48
ДОДАТОК Г. Іонний добуток води K_w при температурах от 0 до 100 ⁰ С.....	49

ВСТУП

У процесі вивчення курсу хімії в другому семестрі студенти спеціальності 6.060101 виконують індивідуальні завдання по спеціальних розділах хімії. Організаційною основою виконання цих завдань є даний методичний посібник, конспекти лекцій і література, список якої наведений наприкінці тематичних завдань.

Робота студента над індивідуальними завданнями є частиною його самостійної навчальної роботи. Для якісного їхнього виконання рекомендується спочатку уважно вивчити теоретичний матеріал, використовуючи конспект лекцій, рекомендовану літературу й загальні відомості по темах справжнього методичного посібника. На наступному етапі доцільно використовувати наробітки, виконувані на практичних заняттях, а також ознайомитися із прикладами розв'язку типових завдань, викладених по кожній темі в справжньому посібнику.

Виконані індивідуальні завдання повинні бути акуратно оформлені в окремому зошиті з полями на кожній сторінці. На обкладинці необхідно вказати групу, прізвище й ім'я студента, номер варіанта. У тексті слід привести номери й назви тем, номери завдань і завдання до кожної з них, після чого дати їхнього розв'язку з усіма проміжними розрахунками й вказівкою розмірності отриманих величин.

Строк здачі й захисту виконаних завдань визначається графіком, розробленим кафедрою загальнонаукових дисциплін відповідно до навчального плану. При захисті роботи студент повинен показати знання основних закономірностей даного розділу хімії, пояснити й обґрунтувати розв'язок кожного завдання.

Номера варіантів визначає викладач практичних занять по хімії. Перелік завдань, що входять у заданий варіант, зазначений у додатку А. У додатках Б – Г наведені додаткові довідкові дані, необхідні для розв'язку завдань.

Тема 1. ОКИСНО-ВІДНОВНІ РЕАКЦІЇ

1.1 Загальні відомості

Окисно-відновними реакціями (скорочено – ОВР) називають такі, у ході яких деякі хімічні елементи змінюють ступінь окиснення.

Під *ступенем окиснення* хімічного елемента розуміють умовний заряд його атома в молекулі речовини в припущенні, що ця молекула складається тільки з іонів.

Причиною зміни ступені окиснення хімічних елементів у ході окисно-відновної реакції є передача електронів від одних атомів до інших. Якщо ці атоми входять до складу молекул різних речовин, то такі ОВР називаються *міжмолекулярними*. Бувають випадки, коли атоми, що віддають електрони, і атоми, що приймають ці електрони, входять до складу молекули той самої речовини, але належать різним хімічним елементам. Такі ОВР називаються *внутрішньомолекулярними*. Якщо ж передача електронів здійснюється між атомами, що входять до складу однієї й тієї ж молекули й приналежними тому самому хімічному елементу, то такі ОВР називають реакціями *диспропорціювання*.

Окисненням називається процес віддачі електронів атомом, молекулою або іоном. Оскільки електрон є носієм одиничного негативного заряду, те віддаючи електрони, атом, молекула або іон *підвищує* свій початковий заряд на стільки одиниць, скільки віддане електронів. Окисненню в ОВР зазнає відновник.

Відновленням називається процес приєднання електронів атомом, молекулою або іоном. Приєднуючи електрони, атом, молекула або іон *знижує* свій початковий заряд на стільки одиниць, скільки приєднане електронів. Відновленню в ОВР зазнає окиснювач.

Кількісною характеристикою сили окисно-відновного процесу є його *окисно-відновний потенціал* E . Чим вище значення E , тем сильніше окисна здатність речовини й тем слабкіше його відбудовні властивості. Чисельні значення E процесів за участю металів наведені в додатку Б (ряд напруг металів), а для інших процесів – у додатку В.

Хімічний елемент найвищою мірою окиснення в ОВР може бути *тільки окиснювачем*, тому що в цьому стані він може тільки приймати електрони, тобто тільки відновлюватися. Напроти, елемент у нижчому ступені окиснення може бути *тільки відновником*, тому що в цьому стані він може тільки віддавати електрони, тобто тільки окиснитися. Елемент у проміжному ступені окиснення може як приймати, так і віддавати електрони, тобто він може як відновлюватися, так і окиснитися. У цьому випадку говорять, що він проявляє *окисно-відновну подвійність*

Для протікання ОВР необхідне дотримання *двох умов*:

- наявність окиснювача й відновника;

- перевищення величини електродного потенціалу окиснювача над потенціалом відновника, тобто $E_{\text{ок-ча}} > E_{\text{в-ка}}$.

Ступінь окиснення атома хімічного елемента може бути як позитивною, так і негативною (целочисленною або дробовою), а також рівною нулю.

Ступінь окиснення атома будь-якого хімічного елемента в складі простої речовини рівна 0.

У складних речовинах, як правило, ступінь окиснення елемента не рівна 0. При цьому ступінь окиснення металу позитивна, а в неметалі вона може бути як позитивною, так і негативною.

Існують елементи, у яких ступінь окиснення в складних хімічних сполуках єдиний: -1 у фтору, +1 у лужних металів і срібла, +2 у металів II групи (крім ртуті), +3 в елементів III групи (крім талія).

Ступінь окиснення інших елементів, що входять до складу складних речовин, розраховується, виходячи з наступного правила:

- сума ступенів окиснення всіх атомів у складі молекули рівна 0, а в складі іона вона дорівнює заряду іона.

Максимальна величина ступеня окиснення атома елемента рівна + № групи (крім фтору й кисню), а мінімальна рівна 0 для металів і № групи мінус 8 – для неметалів.

1.2. Приклади розв'язання типових задач

Завдання 1. Визначити ступінь окиснення азоту в наступних молекулах або іонах: N_2 , KNO_3 , NH_4^+ , NO_2^- .

Розв'язок

У молекулі N_2 ступінь окиснення азоту рівна 0 як у будь-якій простій речовині.

Молекула KNO_3 складається з атомів трьох елементів: калію, азоту й кисню. З них ступінь окиснення калію +1, а кисню – -2. Позначивши невідомий ступінь окиснення азоту через x , одержуємо:

$$+1 + x + (-2) \cdot 3 = 0,$$

звідки $x = +5$.

В іоні NH_4^+ ступінь окиснення водню рівна +1. Позначивши ступінь окиснення азоту через x , одержуємо:

$$x + 1 \cdot 4 = +1,$$

звідки $x = -3$.

В іоні NO_2^- ступінь окиснення кисню рівна -2. Зробивши аналогічно попередньому, одержуємо:

$$x + (-2) \cdot 2 = -1,$$

звідки $x = +3$.

Завдання 2. Виходячи зі ступеня окиснення азоту в сполуках N_2 , KNO_3 , NH_4^+ , NO_2^- , визначити, які з них в ОВР можуть бути тільки окиснювачами, які – тільки відновниками, а які проявляють окисно-відновну подвійність.

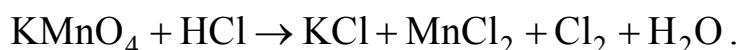
Розв'язок

Ступені окиснення азоту в заданих сполуках визначені в попередньому завданні.

У періодичній системі елемент N розташований в V групі й ставиться до неметалів. Тому його вищий ступінь окиснення +5 (плюс номер групи), а нижчий -3 (номер групи мінус 8).

Виходячи із цього, доходимо висновку, що речовина KNO_3 в ОВР може бути тільки окиснювачем, а NH_4^+ - тільки відновником. В інших речовинах азот перебуває в проміжних ступенях окиснення (N_2 й NO_2^-), тому ці речовини в ОВР проявляють окисно-відновну подвійність.

Завдання 3. Методом електронного балансу розставити коефіцієнти в заданій схемі реакції:

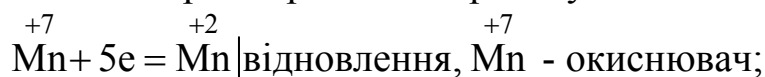
Указати, який процес є окисним, а який – відновним, яка речовина є окиснювачем, а яке – відновником у заданої ОВР. Написати рівняння в іонно-молекулярному виді.

Розв'язок

Визначивши ступеню окиснення марганцю й хлору до й після реакції, укажемо їх на схемі:

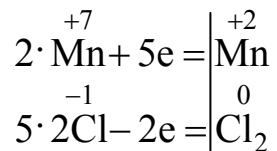
Складемо електронні рівняння процесу:

Отже, у заданій ОВР окиснювачем є речовина KMnO_4 , а відновник - HCl .

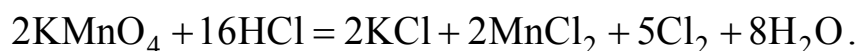
Для дотримання балансу відданих і прийнятих електронів виводимо коефіцієнти при окиснювачі й відновнику:

Після цього розставляємо коефіцієнти в ОВР у наступній послідовності:

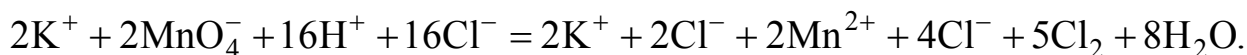
- в елементів, які змінили ступінь окиснення;
- у металів;
- у неметалів;
- у водню;
- у кисню.

Одержуємо рівняння ОВР:

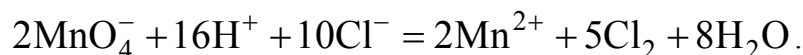

Перевіряємо баланс по кисню: у лівій і правій частинах рівняння реакції по 8 атомів кисню.

Напишемо рівняння в іонно-молекулярному виді. Для цього речовини, що є сильними електролітами, представимо у вигляді іонів:

Після скорочення однойменних іонів одержуємо:

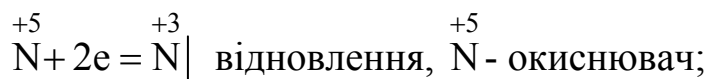
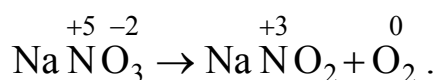
Завдання 4. Визначити тип окисно-відновної взаємодії в реакціях:

1. $\text{KMnO}_4 + \text{HCl} \rightarrow \text{KCl} + \text{MnCl}_2 + \text{Cl}_2 + \text{H}_2\text{O}$;
2. $\text{NaNO}_3 \rightarrow \text{NaNO}_2 + \text{O}_2$;
3. $\text{HNO}_2 \rightarrow \text{HNO}_3 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O}$.

Розв'язок

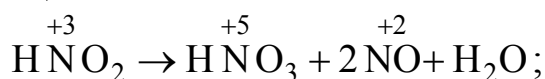
Реакція 1 розглянута в попередньому завданні, де показано, що окиснювачем у даної ОВР є марганець у ступені окиснення $+7$ (Mn^{+7}), а відновником – хлор у ступені окиснення -1 (Cl^{-1}). Тому що вони входять до складу різних речовин, те задана реакція 1 ставиться до типу *міжмолекулярної* взаємодії.

У реакції 2 укажемо ступеню окиснення тих елементів, у яких вона змінюється, і запишемо електронні рівняння:

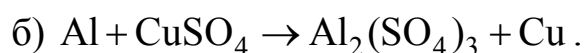
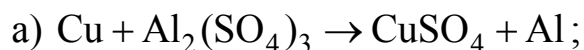
Видне, що й окиснювач, і відновник утримуються в молекулі той самої речовини. Такі реакції ставляться до типу *внутрішньомолекулярної* взаємодії.

У реакції 3:

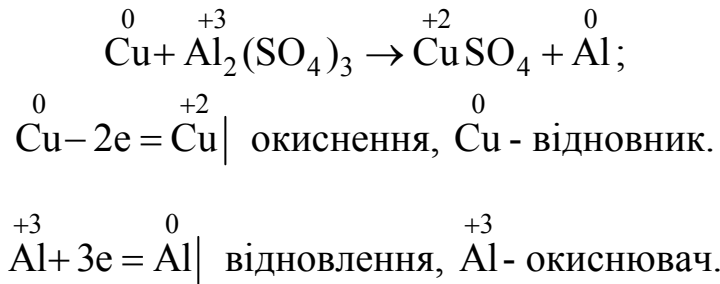
Таким чином, і окиснювачем, і відновником у даній реакції є азот у ступені окиснення $+3$. Це значить, що одні атоми азоту в ступені окиснення $+3$ віддають електрони, а інші атоми азоту тією самою мірою окиснення $+3$ їх приймають. Такого типу ОВР називаються реакціями *диспропорціювання*.

Завдання 5. Яка із двох реакцій – пряма (а) або зворотна (б) можлива й чому:

Розв'язок

Проаналізуємо окисно-відновний процес у прямої реакції (а):

Таким чином, окиснювачем у даній реакції є алюміній у ступені окиснення +3, а відновник – мідь у ступені окиснення 0.

Стандартні електродні потенціали цих процесів (додаток Б) рівні:

$$E_{\text{Al}^{3+}/\text{Al}}^0 = -1,66\text{В}; \quad E_{\text{Cu}^{2+}/\text{Cu}}^0 = 0,34\text{В}.$$

Порівнюючи ці потенціали, одержуємо:

$$E_{\text{Al}^{3+}/\text{Al}}^0 < E_{\text{Cu}^{2+}/\text{Cu}}^0,$$

або

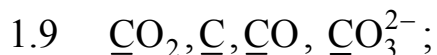
$$E_{\text{ок-ча}} < E_{\text{в-ка}}.$$

Тому що потенціал окиснювача нижче потенціалу відновника, реакція (а) неможлива. Отже, можливим є зворотний процес, тобто реакція (б).

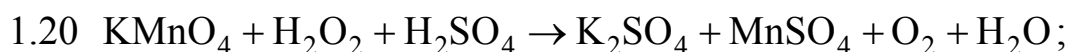
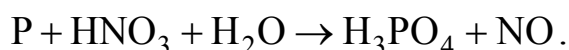
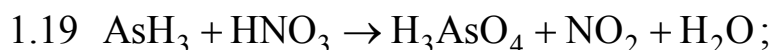
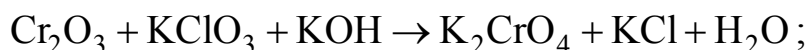
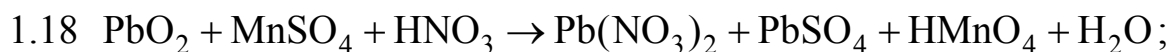
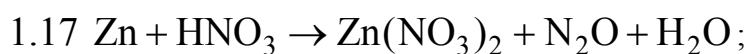
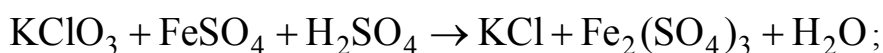
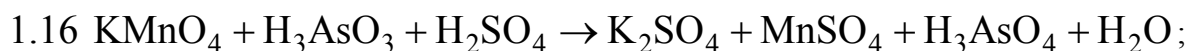
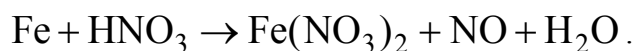
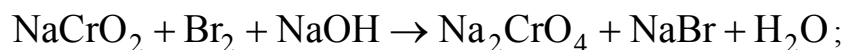
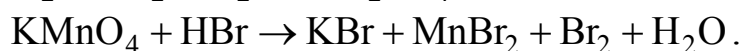
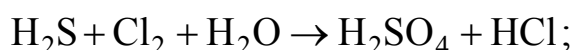
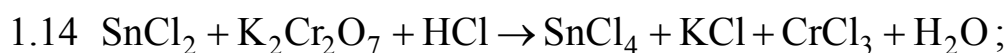
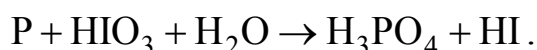
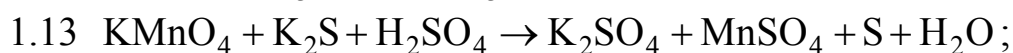
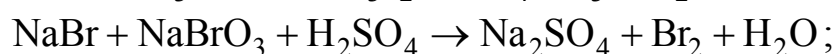
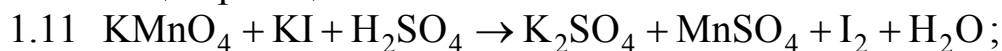
1.3. Індивідуальні завдання з теми 1

Завдання 1. Виходячи зі ступеня окиснення підкреслених елементів у зазначених речовинах, визначити, які з них можуть бути тільки окиснювачами, які – тільки відновниками, а які проявляють окисно-відновну подвійність.

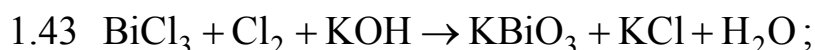
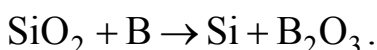
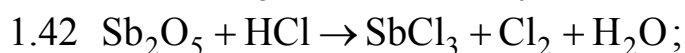
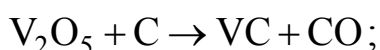
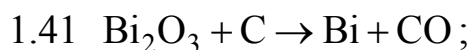
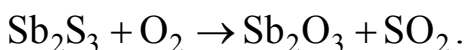
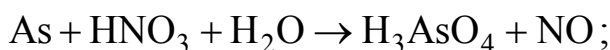
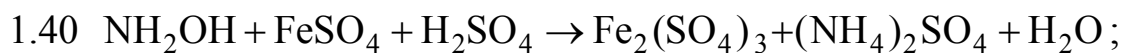
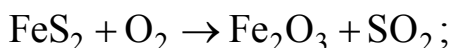
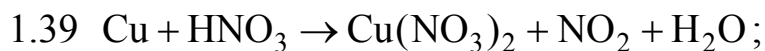
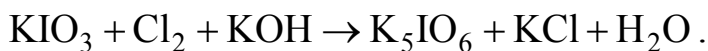
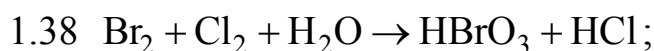
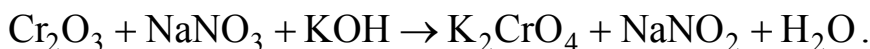
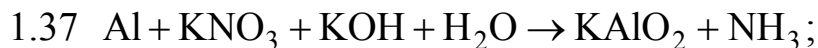
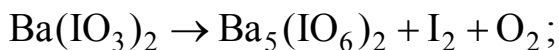
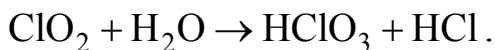
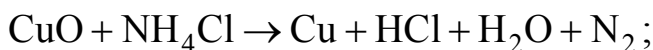
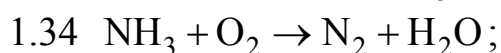
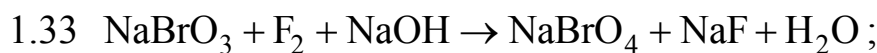
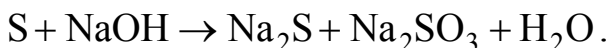
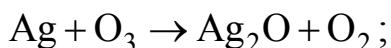
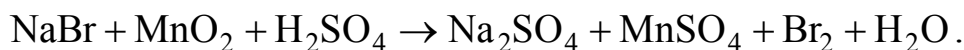
- 1.1 $\underline{\text{H}}\underline{\text{Cl}}, \underline{\text{Cl}}\underline{\text{O}}_3^-, \underline{\text{Cl}}\underline{\text{O}}_4^-, \underline{\text{Cl}}_2$;
- 1.2 $\underline{\text{P}}\underline{\text{H}}_3, \underline{\text{H}}_3\underline{\text{P}}\underline{\text{O}}_3, \underline{\text{P}}\underline{\text{O}}_4^{3-}, \underline{\text{P}}$;
- 1.3 $\underline{\text{N}}\underline{\text{H}}_3, \underline{\text{N}}\underline{\text{O}}_2^-, \underline{\text{N}}_2\underline{\text{O}}_5, \underline{\text{N}}_2$;
- 1.4 $\underline{\text{H}}_2\underline{\text{Se}}, \underline{\text{Se}}\underline{\text{O}}_4^{2-}, \underline{\text{Se}}\underline{\text{O}}_2, \underline{\text{Se}}$;
- 1.5 $\underline{\text{H}}_2, \underline{\text{H}}_2\underline{\text{O}}_2, \underline{\text{H}}^+, \text{Ca}\underline{\text{H}}_2$;
- 1.6 $\underline{\text{K}}\underline{\text{Br}}, \underline{\text{Br}}\underline{\text{O}}^-, \underline{\text{K}}\underline{\text{Br}}\underline{\text{O}}_4, \underline{\text{Br}}_2$;
- 1.7 $\underline{\text{Cr}}\underline{\text{O}}, \underline{\text{Cr}}(\underline{\text{O}}\underline{\text{H}})\underline{\text{Cl}}_2, \underline{\text{Cr}}\underline{\text{O}}_4^{2-}, \underline{\text{Cr}}$;

Завдання 2. Методом електронного балансу розставити коефіцієнти в рівняннях реакцій, що протікають по нижчеподаних схемах. Укажіть, які речовини є окиснювачами, а які – відновниками. Складіть іонно-молекулярні рівняння цих реакцій.

- $$\text{Mg} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{Mg}(\text{NO}_3)_2 + \text{N}_2\text{O} + \text{H}_2\text{O};$$
- $$\text{KNO}_2 + \text{KI} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{I}_2 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O}.$$
- 1.21 $\text{Na}_2\text{S} + \text{Na}_2\text{SO}_3 + \text{HCl} \rightarrow \text{NaCl} + \text{S} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{CrCl}_3 + \text{H}_2\text{O}_2 + \text{NaOH} \rightarrow \text{Na}_2\text{CrO}_4 + \text{NaCl} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 + \text{Cl}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Na}_2\text{SO}_4 + \text{H}_2\text{SO}_4 + \text{HCl}.$
- 1.22 $\text{Co} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{Co}(\text{NO}_3)_2 + \text{N}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{MnCl}_2 + \text{KClO} + \text{KOH} \rightarrow \text{KCl} + \text{KMnO}_4 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Zn} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{Zn}(\text{NO}_3)_2 + \text{NH}_4\text{NO}_3 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.23 $\text{Mg} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{MgSO}_4 + \text{H}_2\text{S} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{NaCrO}_2 + \text{PbO}_2 + \text{NaOH} \rightarrow \text{Na}_2\text{CrO}_4 + \text{Na}_2\text{PbO}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{I}_2 + \text{Cl}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{HIO}_3 + \text{HCl}.$
- 1.24 $\text{Na}_2\text{SO}_3 + \text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{Cr}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{Na}_2\text{SO}_4 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Na}_3\text{AsO}_3 + \text{I}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Na}_3\text{AsO}_4 + \text{HI};$
 $\text{KMnO}_4 + \text{H}_2\text{S} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{MnSO}_4 + \text{S} + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.25 $\text{P} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{H}_3\text{PO}_4 + \text{SO}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7 + \text{H}_2\text{S} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{Cr}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{S} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{K}_2\text{S} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{KNO}_3 + \text{S} + \text{NO}_2 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.26 $\text{KClO}_3 + \text{FeSO}_4 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{KCl} + \text{Fe}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{PbO}_2 + \text{HCl} \rightarrow \text{PbCl}_2 + \text{Cl}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{KI} + \text{KIO}_3 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{I}_2 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.27 $\text{Fe}(\text{OH})_2 + \text{H}_2\text{O} + \text{O}_2 \rightarrow \text{Fe}(\text{OH})_3;$
 $\text{Zn} + \text{NH}_4\text{VO}_3 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{ZnSO}_4 + \text{VSO}_4 + (\text{NH}_4)_2\text{SO}_4 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Zn} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{Zn}(\text{NO}_3)_2 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.28 $\text{KMnO}_4 + \text{FeSO}_4 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{MnSO}_4 + \text{Fe}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{HClO}_3 + \text{H}_2\text{SO}_3 \rightarrow \text{H}_2\text{SO}_4 + \text{HCl};$
 $\text{Zn} + \text{TiCl}_4 + \text{HCl} \rightarrow \text{ZnCl}_2 + \text{TiCl}_3 + \text{H}_2.$
- 1.29 $\text{KMnO}_4 + \text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{MnSO}_4 + \text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{S} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{H}_2\text{SO}_4 + \text{NO};$
 $\text{Re} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{HReO}_4 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.30 $\text{Fe}_3\text{O}_4 + \text{CO} \rightarrow \text{Fe} + \text{CO}_2;$
 $\text{ZnS} + \text{O}_2 \rightarrow \text{ZnO} + \text{SO}_2;$
 $\text{KClO}_3 \rightarrow \text{KCl} + \text{O}_2.$
- 1.31 $\text{Ca}(\text{OH})_2 + \text{Cl}_2 \rightarrow \text{Ca}(\text{ClO})_2 + \text{CaCl}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{I}_2 + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{HIO}_3 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O};$

- $$\text{KOH} + \text{O}_3 \rightarrow \text{KO}_3 + \text{O}_2 + \text{H}_2\text{O};$$
- $$\text{XeF}_4 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{XeO}_3 + \text{Xe} + \text{O}_2 + \text{HF}.$$
- 1.44 $\text{As}_2\text{O}_3 + \text{HNO}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_3\text{AsO}_4 + \text{NO};$
 $\text{Sc} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{Sc}(\text{NO}_3)_3 + \text{NH}_4\text{NO}_3 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{TiCl}_3 + \text{O}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{TiOCl}_2 + \text{HCl}.$
- 1.45 $\text{V} + \text{KOH} + \text{O}_2 \rightarrow \text{K}_3\text{VO}_4 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{As}_2\text{O}_3 + \text{HCl} \rightarrow \text{HAsCl}_4 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Zn} + \text{As}_2\text{O}_3 + \text{HCl} \rightarrow \text{ZnCl}_2 + \text{H}_3\text{As} + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.46 $\text{Sb} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{HSbO}_3 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Bi} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{Bi}(\text{NO}_3)_3 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Ta} + \text{HNO}_3 + \text{HF} \rightarrow \text{H}_2[\text{TaF}_7] + \text{NO} + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.47 $\text{MnSO}_4 + \text{PbO}_2 + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{HMnO}_4 + \text{Pb}(\text{NO}_3)_2 + \text{PbSO}_4 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Mo} + \text{NaNO}_3 + \text{NaOH} \rightarrow \text{Na}_2\text{MoO}_4 + \text{NaNO}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Fe}(\text{CrO}_2)_2 + \text{C} \rightarrow \text{Fe} + \text{Cr} + \text{CO}.$
- 1.48 $\text{Cr} + \text{HNO}_3 + \text{HF} \rightarrow \text{H}_2[\text{CrF}_8] + \text{NO} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Cr}_2\text{O}_3 + \text{C} + \text{Cl}_2 \rightarrow \text{CrCl}_3 + \text{CO};$
 $\text{Fe}(\text{CrO}_2)_2 + \text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{O}_2 \rightarrow \text{Fe}_2\text{O}_3 + \text{Na}_2\text{CrO}_4 + \text{CO}_2.$
- 1.49 $\text{Zn} + \text{HNO}_3 + \text{HCl} \rightarrow \text{H}_2[\text{ZnCl}_4] + \text{NO} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{KMnO}_4 + \text{NaNO}_2 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{MnSO}_4 + \text{NaNO}_3 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{TiO}_2 + \text{C} + \text{Cl}_2 \rightarrow \text{TiCl}_4 + \text{CO}.$
- 1.50 $\text{Tc} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{HTcO}_4 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{NH}_4\text{ReO}_4 + \text{H}_2 \rightarrow \text{Re} + \text{N}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{MnSO}_4 + \text{KClO}_3 + \text{KOH} \rightarrow \text{K}_2\text{MnO}_4 + \text{KCl} + \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.51 $\text{Mn}_2\text{O}_7 \rightarrow \text{MnO}_2 + \text{O}_2;$
 $\text{Fe} + \text{KClO}_3 + \text{NaOH} \rightarrow \text{Na}_2\text{FeO}_4 + \text{KCl} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Ti} + \text{HNO}_3 + \text{HF} \rightarrow \text{H}_2[\text{TiF}_6] + \text{NO} + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.52 $\text{FeS} + \text{O}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Fe}(\text{OH})_3 + \text{H}_2\text{S};$
 $\text{FeCl}_3 + \text{KI} \rightarrow \text{FeI}_2 + \text{I}_2 + \text{KCl};$
 $\text{Fe}_2\text{O}_3 + \text{KNO}_3 + \text{KOH} \rightarrow \text{K}_2\text{FeO}_4 + \text{KNO}_2 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.53 $\text{Na}_2\text{RuO}_4 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{Na}_2\text{SO}_4 + \text{RuO}_2 + \text{O}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{IrF}_6 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ir}(\text{OH})_4 + \text{HF} + \text{O}_3;$
 $\text{RhF}_6 + \text{Cl}_2 \rightarrow \text{RhF}_3 + \text{ClF}.$
- 1.54 $\text{Pt} + \text{HNO}_3 + \text{HCl} \rightarrow \text{H}_2[\text{PtCl}_6] + \text{NO} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{RuO}_4 + \text{NaOH} \rightarrow \text{Na}_2\text{RuO}_4 + \text{O}_2 + \text{H}_2\text{O};$

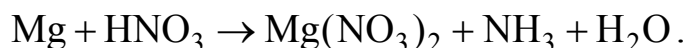
- $\text{CuFeS}_2 + \text{O}_2 + \text{SiO}_2 \rightarrow \text{Cu} + \text{FeSiO}_3 + \text{SO}_2.$
- 1.55 $\text{Au} + \text{HNO}_3 + \text{HCl} \rightarrow \text{HAuCl}_4 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Cu} + \text{O}_2 + \text{NH}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow [\text{Cu}(\text{NH}_3)_2]^+ + \text{OH}^-;$
 $\text{Hg} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{Hg}(\text{NO}_3)_2 + \text{NO}_2 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.56 $\text{AmO}_2 + \text{HCl} \rightarrow \text{AmCl}_3 + \text{Cl}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Au} + \text{O}_2 + \text{CN}^- + \text{H}_2\text{O} \rightarrow [\text{Au}(\text{CN})_2]^- + \text{OH}^-;$
 $\text{Hg} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{Hg}(\text{NO}_3)_2 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.57 $\text{UCl}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{U}(\text{OH})_2\text{Cl}_2 + \text{H}_2 + \text{HCl};$
 $\text{Fe}(\text{HCO}_3)_2 + \text{H}_2\text{O} + \text{O}_2 = \text{Fe}(\text{OH})_3 + \text{CO}_2;$
 $\text{FeTiO}_3 + \text{C} \rightarrow \text{Fe} + \text{TiO}_2 + \text{CO}_2.$
- 1.58 $\text{KMnO}_4 + \text{K}_2\text{SO}_3 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{MnSO}_4 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Co}(\text{OH})_3 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{CoSO}_4 + \text{O}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7 + \text{HCl} \rightarrow \text{KCl} + \text{CrCl}_3 + \text{Cl}_2 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.59 $\text{Hg} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{ZnS} + \text{O}_2 \rightarrow \text{ZnO} + \text{SO}_2;$
 $\text{Co}(\text{OH})_3 + \text{HCl} \rightarrow \text{CoCl}_2 + \text{Cl}_2 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.60 $\text{KMnO}_4 + \text{K}_2\text{SO}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{MnO}_2 + \text{KOH};$
 $\text{K}_3[\text{Cr}(\text{OH})_6] + \text{Br}_2 + \text{KOH} \rightarrow \text{K}_2\text{CrO}_4 + \text{KBr} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Na}_2\text{O}_2 + \text{CO}_2 \rightarrow \text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{O}_2.$
- 1.61 $\text{CaH}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ca}(\text{OH})_2 + \text{H}_2;$
 $\text{AlCl}_3 + \text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Al}(\text{OH})_3 + \text{CO}_2 + \text{NaCl};$
 $\text{KClO}_3 + \text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{CO}_2 + \text{ClO}_2 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.62 $\text{KBr} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{KHSO}_4 + \text{Br}_2 + \text{SO}_2 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{Cl}_2 + \text{KOH} \rightarrow \text{KCl} + \text{KClO}_3 + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{V} + \text{O}_2 + \text{KOH} \rightarrow \text{K}_3\text{VO}_4 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.63 $\text{KI} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{I}_2 + \text{H}_2\text{S} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{V} + \text{HNO}_3 + \text{HF} \rightarrow \text{H}_2\text{VF}_7 + \text{NO} + \text{H}_2\text{O};$
 $\text{TaCl}_4 + \text{NaOH} \rightarrow \text{Na}_3\text{TaO}_4 + \text{NaCl} + \text{H}_2 + \text{H}_2\text{O}.$
- 1.64 $\text{Cu}(\text{NO}_3)_2 \rightarrow \text{CuO} + \text{NO}_2 + \text{O}_2;$
 $\text{HAuCl}_4 + \text{FeSO}_4 \rightarrow \text{Fe}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{FeCl}_3 + \text{Au} + \text{HCl};$
 $\text{Cr}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{KNO}_3 + \text{K}_2\text{CO}_3 \rightarrow \text{K}_2\text{CrO}_4 + \text{K}_2\text{SO}_4 + \text{KNO}_2 + \text{CO}_2.$

Завдання 3. Розв'язати задачі

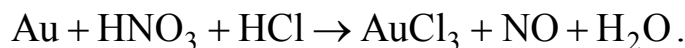
1.65 Яка маса солі KMnO_4 необхідна для окиснення 7,5г KNO_2 у реакції, що протікає за схемою:

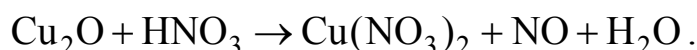
1.66 Який обсяг газу (у перерахуванні на н.у.) виділиться при розчиненні 12г Mg у реакції, що протікає за схемою:

1.67 Скільки грамів HNO_3 і HCl повинне бути в розчині, якщо потрібно розчинити 20г золота при протіканні реакції за схемою:

1.68 Яка маса речовини HNO_3 повинна бути в розчині при розчиненні 4г Cu_2O , якщо реакція протікає за схемою:

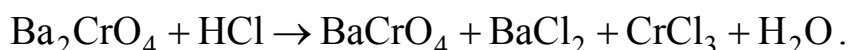
1.69 Який газ і в якому обсязі (у перерахуванні на н.у.) виділиться при розчиненні 3,2г міді в надлишку концентрованої азотної кислоти?

1.70 Розрахувати обсяг хлору (у перерахуванні на н.у.) при впливі соляною кислотою на 25г біхромату калію при виході хлору, рівному 90% від теоретичного. Реакція протікає за схемою:

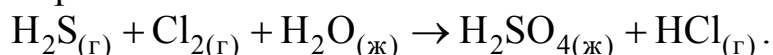
1.71 Скільки грамів розведеної азотної кислоти мінімально необхідно для розчинення 4г Ca ? Який газ і в якому обсязі виділиться при цьому в нормальних умовах?

1.72 Реакція протікає за схемою:

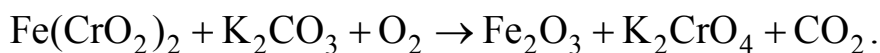
Розрахувати маси продуктів реакції при взаємодії вихідних речовин у кількості по 1 молю кожного.

1.73 Реакція протікає за схемою:

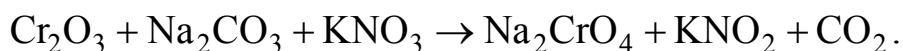
Скільки молів кожного із продуктів утворюється, якщо в реакцію вступають по 1 молю вихідних речовин?

1.74 Який обсяг кисню (у перерахуванні на н.у.) необхідний для окиснення 10г $\text{Fe}(\text{CrO}_2)_2$, якщо реакція протікає за схемою:

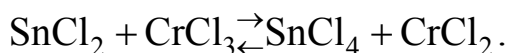
1.75 Надлишок якого газу й у якій кількості залишиться непрореагованим при взаємодії 34г H_2S і 44,8л Cl_2 у реакції, що протікає за схемою завдання 1.73.

1.76 Реакція протікає за схемою:

Розрахувати обсяг CO_2 (у перерахуванні на н.у.) при взаємодії 1 моля Cr_2O_3 з 2 молями Na_2CO_3 й 2 молями KNO_3 .

1.77 Визначити, чи піде в стандартних умовах реакція

1.78 Визначити склад продуктів при взаємодії 12г Mg з 49г 80% - вого розчину сірчаної кислоти.

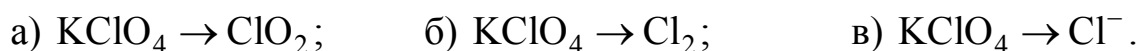
1.79 Розрахувати обсяг газу (у перерахуванні на н.у.) при розчиненні надлишку срібла в 200 мл 0,1М розчину азотної кислоти.

1.80 Визначити еквівалентну масу CuSO_4 в реакції, що протікає за схемою:

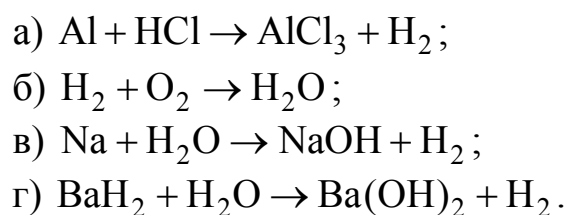

Методом електронного балансу розставити коефіцієнти.

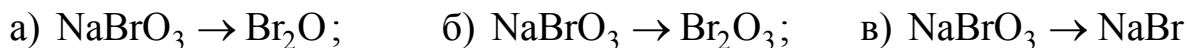
1.81 Розрахувати еквівалентні маси солі KClO_4 в кожному з наступних перетворень:

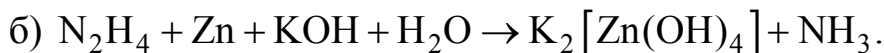
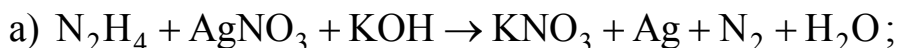
1.82 Визначити, у яких схемах реакцій водень служить окиснювачем, а в яких - відновником:

1.83 Розрахувати еквівалентну масу солі NaBrO_3 в кожному з наступних перетворень:

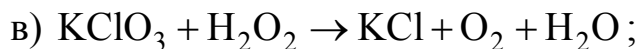
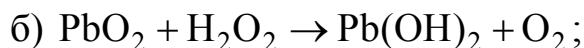
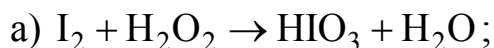

1.84 Указати, у яких схемах реакцій гідразин N_2H_4 є окиснювачем, а в яких – відновником:

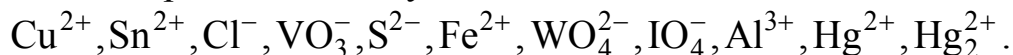

Розставити коефіцієнти в рівняннях цих реакцій.

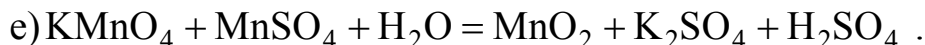
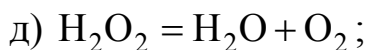
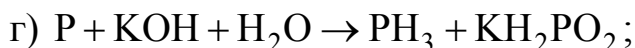
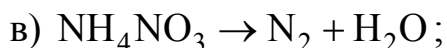
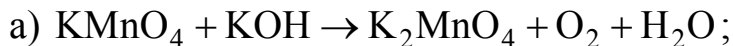
1.85 Визначити, у яких схемах реакцій H_2O_2 служить окиснювачем, а в яких – відновником:

1.86 Які з перерахованих іонів можуть служити відновником в окисно-відновних реакціях і чому:

1.87 Які з наведених схем реакцій ставляться до типу міжмолекулярного, а які – внутрішньомолекулярного окиснення - відновлення або до реакцій диспропорціювання:

Тема 2. ГАЛЬВАНИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ

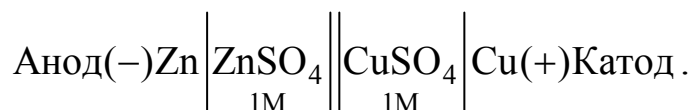
2.1 Загальні відомості

Гальванічними елементами (ГЕ) називають обладнання, що перетворюють хімічну енергію окисно-відновної реакції в електричну енергію.

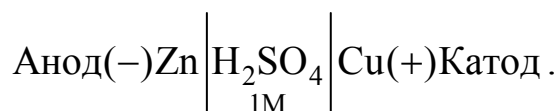
Найпростіший гальванічний елемент складається з ємності, розділеної на два обсяги напівпроникною перегородкою. У ємність уведено два електроди, виготовлені з різних металів і занурені у водяні розчини солей цих металів. Електрод, на якому відбувається процес окиснення, називається *анодом*. У ГЕ це – негативно заряджений електрод. Електрод, на якому протікає процес відновлення, називається *катодом*. Він заряджений позитивно. При цьому *катодом є той електрод, у якого стандартний потенціал вище:*

$$E_{кат}^0 > E_{ан}^0$$

Прикладом описаного типу ГЕ є елемент Даніеля-Якобі. Його схема:

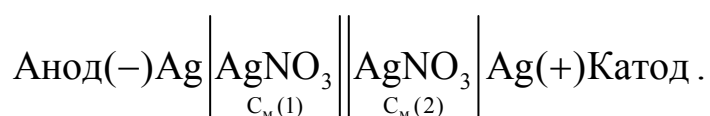
Існують елементи іншого типу. У них електроди, виготовлені з різних металів, поринають у ємність, заповнену розчином кислоти. Прикладом є елемент Вольта. Його схема:

У порівнянні з елементами Даніеля-Якобі ці обладнання більш прості у виготовленні й зручніше в експлуатації.

Є ще один тип гальванічних елементів, які називаються *концентраційними*. У них анод і катод виготовлені з того самого металу й занурені в розчини того самого електроліту – солі цього металу. Концентрації ж цих розчинів різні. При цьому катодом є той електрод, який занурений у розчин більш високої концентрації.

Схема цього типу ГЕ:

Величина електродного потенціалу залежить від температури, природи металу, з якого виготовлений електрод, і концентрації розчину, у який він занурений. Потенціал електрода розраховується по рівнянню *Нернста*:

$$E = E^0 + \frac{0,059}{n} \lg [Me^{n+}],$$

де E^0 - стандартний електродний потенціал металу, В;

n - число електронів (відданих або прийнятих одним атомом або іоном металу);

$[Me^{n+}]$ - концентрація іонів металу в розчині електроліту, моль/л.

Для елемента Вольта потенціал анода приймається рівним стандартному потенціалу металу, з якого виготовлений анод, а потенціал катода розраховується за формулою

$$E = 0,059 \cdot \lg [H^+],$$

де $[H^+]$ - концентрація іонів H^+ у розчині кислоти, моль/л.

Електрорушійна сила ГЕ дорівнює різниці потенціалів катода й анода:

$$EPC = E_{кат} - E_{ан}.$$

Для концентраційних елементів ЕРС розраховують по формулі:

$$EPC = \frac{0,059}{n} \lg \frac{C_m(2)}{C_m(1)},$$

де $C_m(2)$ й $C_m(1)$ - молярні концентрації солі в розчинах катодного й анодного обсягів ГЕ.

2.2 Приклади розв'язання типових задач

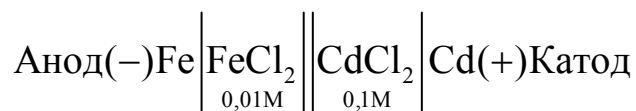
Завдання 1. Гальванічний елемент складається із залізного й кадмієвого електродів, занурених у розчини своїх солей з концентрацією іонів, моль/л: $[Fe^{2+}] = 0,01$, $[Cd^{2+}] = 0,1$. Скласти схему елемента, написати рівняння струмоутворюючих реакцій, вивести рівняння реакції, що протікає в цьому елементі, і розрахувати ЕРС.

Розв'язок

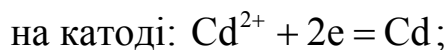
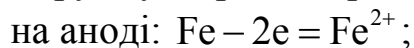
По додаткові Б визначимо стандартні електродні потенціали металів, з яких виготовлені електроди: $E_{Fe^{2+}/Fe}^0 = -0,44В$; $E_{Cd^{2+}/Cd}^0 = -0,40В$.

Тому що $E_{Cd^{2+}/Cd}^0 > E_{Fe^{2+}/Fe}^0$, те Cd - катод, Fe - анод.

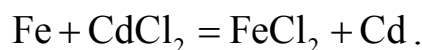
Схема гальванічного елемента:

Струмоутворюючі реакції:

Повне рівняння реакції, що протікає в елементі:

Визначимо електродні потенціали:

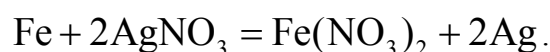
$$E_{\text{кат}} = E_{\text{Cd}^{2+}/\text{Cd}}^0 + \frac{0,059}{n} \lg [\text{Cd}^{2+}] = -0,40 + \frac{0,059}{2} \lg 0,1 = -0,40 + 0,03 \cdot (-1) = -0,43\text{В};$$

$$E_{\text{ан}} = E_{\text{Fe}^{2+}/\text{Fe}}^0 + \frac{0,059}{n} \lg [\text{Fe}^{2+}] = -0,44 + \frac{0,059}{2} \lg 0,01 = -0,44 + 0,03 \cdot (-2) = -0,50\text{В}.$$

Розрахуємо ЕРС:

$$E_{\text{РС}} = E_{\text{кат}} - E_{\text{ан}} = -0,43 - (-0,50) = 0,07\text{В}.$$

Завдання 2. У гальванічному елементі протікає реакція

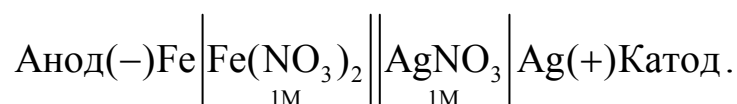
Скласти схему елемента, навести електронні рівняння електродних процесів, указати окиснювач і відновник, розрахувати ЕРС у стандартних умовах.

Розв'язок

З рівняння реакції видно, що електродами в заданому елементі є Fe й Ag. По додаткові Б визначаємо їх стандартні потенціали: $E_{\text{Fe}^{2+}/\text{Fe}}^0 = -0,44\text{В}$;
 $E_{\text{Ag}^+/\text{Ag}}^0 = 0,80\text{В}$.

Т.к. $E_{\text{Ag}^+/\text{Ag}}^0 > E_{\text{Fe}^{2+}/\text{Fe}}^0$, те Ag - катод, Fe - анод.

Схема гальванічного елемента:

Електронні рівняння електродних процесів:

на аноді: $\text{Fe} - 2\text{e} = \text{Fe}^{2+}$ | окиснення, Fe - відновник;

на катоді: $\text{Ag}^+ + \text{e} = \text{Ag}$ | відновлення, Ag^+ - окиснювач.

Розрахуємо E_{PC} у стандартних умовах:

$$E_{PC} = E_{кат}^0 - E_{ан}^0 = E_{\text{Ag}^+/\text{Ag}}^0 - E_{\text{Fe}^{2+}/\text{Fe}}^0 = 0,80 - (-0,44) = 1,24\text{В}.$$

Завдання 3. Потенціал марганцевого електрода в розчині солі MnCl_2 склав - 1,16В. Яка концентрація іонів Cl^- у цьому розчині?

Розв'язок

По рівнянню Нернста потенціал марганцевого електрода в розчині його солі рівний

$$E = E_{\text{Mn}^{2+}/\text{Mn}}^0 + \frac{0,059}{2} \lg [\text{Mn}^{2+}]. \quad (2.1)$$

По додаткові Б: $E_{\text{Mn}^{2+}/\text{Mn}}^0 = -1,18\text{В}$.

За умовою завдання: $E_{\text{Mn}^{2+}/\text{Mn}} = -1,16\text{В}$

Тоді з рівняння (2.1) одержуємо:

$$\lg [\text{Mn}^{2+}] = \frac{(E_{\text{Mn}^{2+}/\text{Mn}} - E_{\text{Mn}^{2+}/\text{Mn}}^0) \cdot 2}{0,059} = \frac{(-1,16 + 1,18) \cdot 2}{0,059} = 0,678;$$

$$[\text{Mn}^{2+}] = 10^{0,678} = 4,76 \text{ моль/л}.$$

Сіль MnCl_2 є сильним електролітом і дисоціює у воді по рівнянню

З рівняння видно, що якщо концентрація іонів Mn^{2+} рівна 4,76 моль/л, те концентрація розчину солі MnCl_2 теж рівна 4,76 моль/л, а концентрація іонів Cl^- удвічі вище концентрації іонів Mn^{2+} , що становить:

$$[\text{Cl}^-] = 2 \cdot [\text{Mn}^{2+}] = 2 \cdot 4,76 = 9,52 \text{ моль/л}.$$

2.3 Індивідуальні завдання з теми 2

Завдання 1. Гальванічний елемент складається з електродів А і Б, занурених у розчини своїх солей або в розчин H_2SO_4 з концентраціями іонів, зазначеними в табл. 2.1. Скласти схему ГЕ, написати рівняння

струмоутворюючих реакцій, вивести рівняння реакції, що протікає в цьому елементі, і розрахувати ЕРС.

Таблиця 2.1 – Вихідні дані до завдання 1

№ завдання	Матеріал електродів		Концентрація іонів, моль/л, у розчинах електролітів
	А	Б	
1	2	3	4
2.1	Mg	Ag	$[Mg^{2+}] = 0,01; [Ag^+] = 0,1$
2.2	Hg	Al	$[Hg^{2+}] = 0,1; [Al^{3+}] = 0,1$
2.3	Ti	Cu	$[H^+] = 2,0$
2.4	Mn	Bi	$[Mn^{2+}] = 0,01; [Bi^{3+}] = 0,1$
2.5	Pb	Zn	$[Pb^{2+}] = 0,1; [Zn^{2+}] = 10$
2.6	Cr	Sn	$[Cr^{3+}] = 0,01; [Sn^{2+}] = 1$
2.7	Ag	Cr	$[Ag^+] = 1; [Cr^{2+}] = 0,001$
2.8	Fe	Co	$[Fe^{3+}] = 0,001; [Co^{2+}] = 0,1$
2.9	Cd	Fe	$[Cd^{2+}] = 0,1; [Fe^{2+}] = 0,001$
2.10	Pt	Al	$[H^+] = 0,05; [Al^{3+}] = 0,0001$
2.11	Ag	Mg	$[Ag^+] = 1,0; [Mg^{2+}] = 0,001$
2.12	Al	Cd	$[Al^{3+}] = 0,001; [Cd^{2+}] = 1$
2.13	Fe	Mn	$[Fe^{3+}] = 0,01; [Mn^{2+}] = 0,1$
2.14	Zn	Cr	$[Zn^{2+}] = 0,1; [Cr^{3+}] = 0,1$
2.15	Ag	Zn	$[Ag^+] = 0,01; [Zn^{2+}] = 0,001$
2.16	Bi	Cr	$[Bi^{3+}] = 0,01; [Cr^{2+}] = 1$
2.17	Fe	Ag	$[Fe^{3+}] = 0,1; [Ag^+] = 10$
2.18	Cd	Bi	$[Cd^{2+}] = 1; [Bi^{3+}] = 0,001$
2.19	Co	Ag	$[Co^{2+}] = 0,1; [Ag^+] = 0,01$
2.20	Sn	Cu	$[Sn^{2+}] = 1; [Cu^{2+}] = 1$
2.21	Pb	Ag	$[Pb^{2+}] = 0,001; [Ag^+] = 1$
2.22	Al	Ag	$[H^+] = 1,0$
2.23	Hg	Al	$[Hg^{2+}] = 0,01; [Al^{3+}] = 0,001$
2.24	Mo	Os	$[Mo^{3+}] = 0,1; [Os^{2+}] = 0,0001$
2.25	Sc	Ni	$[Sc^{3+}] = 0,01; [Ni^{2+}] = 0,001$
2.26	Ru	Pt	$[Ru^{3+}] = 0,001; [H^+] = 1$
2.27	Be	V	$[Be^{2+}] = 0,0001; [V^{2+}] = 0,1$
2.28	Cd	Mg	$[Cd^{2+}] = 0,1; [Mg^{2+}] = 0,001$
2.29	Ag	Bi	$[Ag^+] = 1,0; [Bi^{3+}] = 0,0001$

Завдання 2. У гальванічному елементі протікає реакція, схема якої вказана в табл. 2.2. Скласти схему елемента, навести електронні рівняння електродних процесів, указати окиснювач і відновник, розрахувати ЕРС у стандартних умовах.

Таблиця 2.2 – Вихідні дані до завдання 2

№ завдання	Схема реакції
1	2
2.30	$\text{Mg} + \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \rightarrow \text{MgSO}_4 + \text{Al}$
2.31	$\text{Zn} + \text{CrCl}_3 \rightarrow \text{ZnCl}_2 + \text{Cr}$
2.32	$\text{Al} + \text{MnSO}_4 \rightarrow \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{Mn}$
2.33	$\text{Zn} + \text{FeSO}_4 \rightarrow \text{ZnSO}_4 + \text{Fe}$
2.34	$\text{Al} + \text{CuSO}_4 \rightarrow \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{Cu}$
2.35	$\text{Mn} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{MnSO}_4 + \text{H}_2$
2.36	$\text{Al} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{H}_2$
2.37	$\text{Mg} + \text{HCl} \rightarrow \text{MgCl}_2 + \text{H}_2$
2.38	$\text{Sc} + \text{AgNO}_3 \rightarrow \text{Sc}(\text{NO}_3)_3 + \text{Ag}$
2.39	$\text{Be} + \text{BiCl}_3 \rightarrow \text{BeCl}_2 + \text{Bi}$
2.40	$\text{La} + \text{FeCl}_2 \rightarrow \text{LaCl}_3 + \text{Fe}$
2.41	$\text{Nd} + \text{CuCl}_2 \rightarrow \text{NdCl}_3 + \text{Cu}$
2.42	$\text{Mn} + \text{Nb}(\text{NO}_3)_3 \rightarrow \text{Mn}(\text{NO}_3)_2 + \text{Nb}$
2.43	$\text{Nb} + \text{Pb}(\text{NO}_3)_2 \rightarrow \text{Nb}(\text{NO}_3)_3 + \text{Pb}$
2.44	$\text{Zn} + \text{Ga}(\text{NO}_3)_3 \rightarrow \text{Zn}(\text{NO}_3)_2 + \text{Ga}$
2.45	$\text{Cr} + \text{RhCl}_3 \rightarrow \text{CrCl}_3 + \text{Rh}$
2.46	$\text{In} + \text{HCl} \rightarrow \text{InCl}_3 + \text{H}_2$
2.47	$\text{Co} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{CoSO}_4 + \text{H}_2$
2.48	$\text{Ni} + \text{CuSO}_4 \rightarrow \text{NiSO}_4 + \text{Cu}$
2.49	$\text{Co} + \text{Ru}(\text{NO}_3)_3 \rightarrow \text{Co}(\text{NO}_3)_2 + \text{Ru}$
2.50	$\text{Sc} + \text{HCl} \rightarrow \text{ScCl}_3 + \text{H}_2$
2.51	$\text{Mo} + \text{AgNO}_3 \rightarrow \text{Mo}(\text{NO}_3)_3 + \text{Ag}$
2.52	$\text{Mo} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{Mo}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{H}_2$
2.53	$\text{Sn} + \text{AgNO}_3 \rightarrow \text{Sn}(\text{NO}_3)_2 + \text{Ag}$
2.54	$\text{Bi} + \text{CuSO}_4 \rightarrow \text{Bi}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{Cu}$
2.55	$\text{Re} + \text{CuCl}_2 \rightarrow \text{ReCl}_3 + \text{Cu}$
2.56	$\text{Sc} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{Sc}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{H}_2$
2.57	$\text{Sn} + \text{HCl} \rightarrow \text{SnCl}_2 + \text{H}_2$
2.58	$\text{Fe} + \text{Co}(\text{NO}_3)_2 \rightarrow \text{Fe}(\text{NO}_3)_2 + \text{Co}$

Завдання 3. Розв'язати завдання

2.59 В 20л води розчинили 302г солі MnSO_4 . Розрахувати потенціал марганцевого електрода в цьому розчині.

2.60 В 2л розчину втримується 48,8г солі FeCl_3 . Визначити потенціал залізного електрода в цьому розчині.

2.61 Обчислити потенціал мідного електрода в 0,005М розчині CuCl_2 .

2.62 Визначити потенціал водневого електрода в 0,0001М розчині HCl .

2.63 Потенціал водневого електрода в розчині H_2SO_4 склав 0,01В. Яка молярна концентрація іонів H^+ у цьому розчині.

2.64 При якій молярній концентрації іонів Ag^+ потенціал срібного електрода буде дорівнює стандартному потенціалу мідного електрода?

2.65 При якій молярній концентрації іонів Cu^{2+} потенціал мідного електрода складе 90% його стандартного потенціалу?

2.66 При якій нормальній концентрації іонів Zn^{2+} потенціал цинкового електрода буде на 0,015В менше його стандартного потенціалу?

2.67 Потенціал водневого електрода в розчині HCl склав 0,05В. Яка молярна концентрація іонів Cl^- у цьому розчині?

2.68 Потенціал магнезівового електрода в розчині солі $\text{Mg}(\text{HCO}_3)_2$ склав – 2,350В. Яка молярна концентрація іонів HCO_3^- у цьому розчині?

2.69 Потенціал вісмутівового електрода в розчині солі BiCl_3 склав 25% від стандартного потенціалу срібного електрода. Чому рівна концентрація іонів Cl^- у цьому розчині?

2.70 В 5л розчину сірчаної кислоти втримується 0,01 моля H_2SO_4 . Визначити потенціал водневого електрода в цьому розчині.

2.71 Концентрація іонів Cl^- у розчині солі FeCl_2 рівна 0,02 моль/л. Обчислити потенціал залізного електрода в цьому розчині.

2.72 Концентрація іонів NO_3^- у розчині солі $\text{Pb}(\text{NO}_3)_2$ рівна 0,2 моль/л. Чому рівний потенціал свинцевового електрода в цьому розчині?

2.73 Потенціал алюмінієвового електрода в розчині солі AlBr_3 склав -1,650В. Визначити концентрацію іонів Br^- у цьому розчині.

2.74 Потенціал скандієвового електрода в розчині солі $\text{Sc}_2(\text{SO}_4)_3$ склав -2,10В. Яка концентрація іонів SO_4^{2-} у цьому розчині?

2.75 Концентрація іонів Cl^- у розчині солі CrCl_3 рівна 0,03 моль/л. Розрахувати потенціал хромового електрода в цьому розчині.

2.76 Концентрація іонів SO_4^{2-} у розчині солі FeSO_4 рівна 0,05 моль/л. Розрахувати потенціал залізного електрода в цьому розчині.

2.77 Потенціал кадмієвого електрода в розчині солі CdBr_2 становить $-0,408\text{В}$. Яка концентрація іонів Br^- у цьому розчині?

2.78 Розрахувати потенціал водневого електрода в $0,001\text{М}$ розчині кислоти HClO_4 .

2.79 Електрорушійна сила концентраційного гальванічного елемента зі срібними електродами рівна $0,062\text{В}$. Яке співвідношення концентрацій солей AgNO_3 катодного й анодного обсягів елемента?

2.80 У скільки раз концентрація іонів Al^{3+} у катодному обсязі концентраційного гальванічного елемента з алюмінієвими електродами вище концентрації тих же іонів у його анодному обсязі, якщо ЕРС елемента рівна $0,020\text{В}$?

2.81 Електрорушійна сила ГЕ з алюмінієвим і мідним електродами, зануреними в розчин H_2SO_4 , рівна $1,544\text{В}$. Яка концентрація H_2SO_4 в розчині?

2.82 Електрорушійна сила ГЕ із цинковим і срібним електродами, зануреними в розчин HCl , рівна $0,645\text{В}$. Яка концентрація HCl в розчині?

2.83 При якій молярній концентрації іонів Al^{3+} потенціал алюмінієвого електрода буде дорівнює стандартному потенціалу цирконію $E_{\text{Zr}^{4+}/\text{Zr}}^0$?

2.84 При якій молярній концентрації іонів Ni^{2+} потенціал нікелевого електрода буде вдвічі нижче стандартного потенціалу заліза $E_{\text{Fe}^{2+}/\text{Fe}}^0$?

2.85 Потенціал кобальтового електрода в розчині солі CoCl_2 виявився в 10 раз вище стандартного потенціалу натрію. Яка концентрація іонів Cl^- у розчині?

2.86 Розрахувати потенціал водневого електрода в $0,01\text{М}$ розчині кислоти HBrO_4 .

2.87 Потенціал залізного електрода в розчині солі $\text{Fe}(\text{HCO}_3)_2$ рівний $-0,430\text{В}$. Визначити молярну концентрацію іонів HCO_3^- у цьому розчині

Тема 3. ЕЛЕКТРОХІМІЧНА КОРОЗІЯ МЕТАЛІВ

3.1 Загальні відомості

До електрохімічної корозії металів і сплавів відносять усі випадки їх корозії у воді й водних розчинах, у тому числі у вологій атмосфері й у ґрунті.

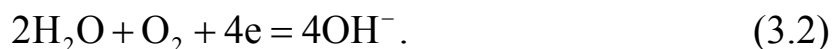
Якщо два різнорідні метали стикаються один з одним у воднім середовищі, то внаслідок відмінності значень їх електродних потенціалів виникає гальванічна пара, у якій метал з більш високим потенціалом виявляється катодом, а з більш низьким – анодом. Наявність електроліту (струмопровідної рідини) і електродів приводить до різкого посилення окисно-відновних процесів і, як наслідок, до інтенсифікації корозії. Такі процеси відносять до типу *контактної* корозії.

Контактна корозія може виявитися й у випадку, коли виріб, виготовлене з одного металу, має покриття з іншого металу й експлуатується у воді або у водному розчині електроліту. Доти, поки покриття не зруйноване, воно надійно охороняє метал виробу від контакту з рідиною. Однак при будь-яким локальним руйнуванні покриття (у вигляді тріщини або відколу до поверхні виробу) утворюється гальванічна пара, у якій електродами виявляються виріб і покриття, а електролітом – рідке середовище.

У всіх випадках анодним процесом є окиснення металу:

Катодний процес залежить від характеру середовища. Якщо це вода, що містить розчинений кисень, або лужне водне середовище, то протікає відновна реакція:

У кислому ж водному розчині, що містить розчинений кисень, відновна реакція має вигляд:

Електродний потенціал процесів (3.2) і (3.3) розраховується по формулі:

$$E = 1,23 - 0,059 \cdot pH . \quad (3.4)$$

Якщо ж вода або кислотний розчин не містять розчиненого кисню, то катодним процесом є реакція:

електродний потенціал якої розраховується по формулі:

$$E = -0,059 \cdot pH, \quad (3.6)$$

де pH - водневий показник, рівний негативному десятковому логарифму молярної концентрації іонів H^+ :

$$pH = -\lg[\text{H}^+]. \quad (3.7)$$

Іони H^+ утворюються у воді в результаті електролітичної дисоціації незначної частки її молекул:

Кількісною характеристикою цього процесу є *іонний добуток води*:

$$K_w = [\text{H}^+] \cdot [\text{OH}^-]. \quad (3.9)$$

Величина K_w залежить від температури води. З підвищенням температури K_w зростає (додаток Г).

Оскільки в нейтральній воді концентрація іонів H^+ і OH^- завжди однакова (що видно з рівняння (3.8)), те величину концентрації іонів H^+ при заданій температурі t можна розрахувати по формулі:

$$[\text{H}^+] = \sqrt{K_w}, \quad (3.10)$$

де K_w - іонний добуток води при температурі t .

Наприклад, при температурі 25°C концентрація іонів H^+ рівна:

$$[\text{H}^+] = \sqrt{1,00 \cdot 10^{-14}} = 10^{-7} \text{ моль/л},$$

а величина водневого показника води при цій температурі становить

$$pH = -\lg[\text{H}^+] = -\lg 10^{-7} = 7.$$

Тому електродний потенціал процесу (3.2), розрахований по формулі (3.4), для нейтральної води при стандартній температурі рівний

$$E_1 = 1,23 - 0,059 \cdot 7 \approx 0,815 \text{ В}.$$

Це значить, що з водою, що містить розчинений кисень, при стандартній температурі хімічно взаємодіють ті метали, у яких стандартний електродний потенціал нижче 0,815В. З додатка Б видно, що це – усі метали від початку ряду напруг до Rh включно.

Процес відновлення окиснювача на катоді по реакції (3.5) називається *водневою деполяризацією*, а по реакції (3.2) – *кисневою деполяризацією*.

Вищеописані процеси електрохімічної корозії металів можливі й у випадку, якщо виріб експлуатується не тільки в рідкій середовищі, але й в атмосферних умовах. У цьому випадку при зниженні температури волога повітря може конденсуватися на поверхні виробу й проникати в зруйноване покриття, створюючи умови для роботи гальванічного елемента.

3.2 Приклади розв'язання типових задач

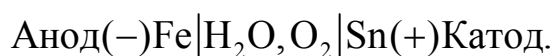
Завдання 1. Описати процес електрохімічної корозії при експлуатації сталевих виробів з олов'яним покриттям у вологій повітрі. Оцінити надійність цього покриття.

Розв'язок

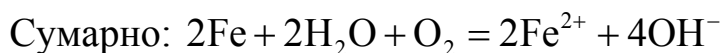
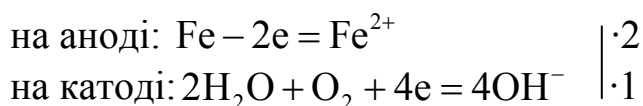
При локальній руйнуванні покриття утворюється гальванічна пара Fe – Sn, а електролітом буде вода, що містить розчинений кисень.

Визначимо, який із цих двох металів буде анодом, а який – катодом. По додатку Б їх стандартні електродні потенціали рівні: $E_{Fe^{2+}/Fe}^0 = -0,44V$; $E_{Sn^{2+}/Sn}^0 = -0,13V$. Оскільки потенціал Sn вище потенціалу Fe, то сталевий виріб буде анодом, а олов'яне покриття – катодом (покриття катодного типу).

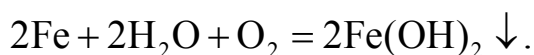
Схема гальванічного елемента:

Запишемо електронні рівняння електродних процесів, уведемо коефіцієнти, що забезпечують електронний баланс, і виведемо рівняння реакції, що протікає при роботі цього елемента:

Рівняння реакції в молекулярній формі:

З рівняння видно, що електрохімічної корозії зазнає виріб, що захищається. Отже, олов'яне покриття на сталевому виробі ненадійно.

Завдання 2. Сталева й цинкова деталі контактують між собою при їхній експлуатації в розчині HCl. Описати процес електрохімічної корозії.

Розв'язок

Стандартні електродні потенціали (додаток Б) заліза й цинку рівні: $E_{Fe^{2+}/Fe}^0 = -0,44V$; $E_{Zn^{2+}/Zn}^0 = -0,76V$. Оскільки $E_{Fe^{2+}/Fe}^0 > E_{Zn^{2+}/Zn}^0$, те сталева деталь буде катодом, а цинкова - анодом.

Схема гальванічного елемента:

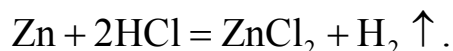

на аноді: $Zn - 2e = Zn^{2+}$;

на катоді: $2H^+ + 2e = H_2$.

Сумарно: $Zn + 2H^+ = Zn^{2+} + H_2$.

Рівняння реакції в молекулярній формі:

З рівняння видно, що електрохімічної корозії зазнає цинкова деталь.

Завдання 3. Позолочена мідна деталь експлуатується в кислотному розчині. Описати процес електрохімічної корозії у випадку локального руйнування покриття.

Розв'язок

Стандартні електродні потенціали (додаток Б) золота й міді рівні: $E_{Au^{3+}/Au}^0 = 1,50V$; $E_{Cu^{2+}/Cu}^0 = 0,34V$. Оскільки $E_{Au^{3+}/Au}^0 > E_{Cu^{2+}/Cu}^0$, те золоте покриття буде катодом, а мідна деталь анодом.

Схема гальванічного елемента:

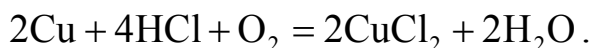

На аноді: $Cu - 2e = Cu^{2+}$ $\left. \begin{array}{l} \cdot 2 \\ \cdot 1 \end{array} \right\}$

На катоді: $4H^+ + O_2 + 4e = 2H_2O$

Сумарно: $2Cu + 4H^+ + O_2 = 2Cu^{2+} + 2H_2O$.

Рівняння реакції в молекулярному виді:

З рівняння видно, що електрохімічної корозії зазнає мідна деталь.

3.3 Індивідуальні завдання з теми 3

Вихідні дані наведено в таблиці 3.1.

Завдання 1 (для непарних номерів завдань). Виріб з металу А має захисне покриття з металу Б. Описати процес електрохімічної корозії у випадку локального руйнування покриття при експлуатації виробу в середовищі В, рН якої рівний Г, а температура Д.

Завдання 2 (для парних номерів завдань). Деталі, виготовлені з металів А и Б, контактують між собою в середовищі В, рН якої рівний Г, а температура Д. Описати процес електрохімічної корозії.

Таблиця 3.1 – Вихідні дані для завдань по темах 3 і 4

№ завдань по темам		Метали		Рідке середовище	рН	Температура
1	2	3	4	5	6	7
3	4	А	Б	В	Г	Д
3.1	4.59	Fe	Cd	H ₂ O	-	50
3.2	4.60	Pb	Hg	H ₂ O, O ₂	7	25
3.3	4.61	Cu	Sn	H ₂ O, O ₂	2	25
3.4	4.62	Bi	Mn	HCl	3	25
3.5	4.63	Fe	Al	H ₂ O, O ₂	7	25
3.6	4.64	Hg	Al	H ₂ O, O ₂	12	25
3.7	4.65	Ag	Cu	H ₂ O, O ₂	7	25
3.8	4.66	Pb	Fe	H ₂ SO ₄	3	25
3.9	4.67	Co	Ag	HCl	4	25
3.10	4.68	Cu	Mg	H ₂ O	-	10
3.11	4.69	Ag	Co	H ₂ O, O ₂	7	25
3.12	4.70	Al	Ni	H ₂ O	-	90
3.13	4.71	Cu	Cd	H ₂ O, O ₂	13	25
3.14	4.72	Al	Ti	H ₂ O, O ₂	7	25
3.15	4.73	Cr	Cu	H ₂ SO ₄	5	25
3.16	4.74	Zn	Ag	HCl	5	25
3.17	4.75	Ni	Pb	H ₂ O, O ₂	1	25
3.18	4.76	Cu	Au	H ₂ O, O ₂	7	25
3.19	4.77	Fe	Cu	H ₂ O, O ₂	10	25
3.20	4.78	Sb	Ag	H ₂ O, O ₂	13	25
3.21	4.79	Fe	Cd	H ₂ O, O ₂	7	25
3.22	4.80	Cu	Mo	H ₂ O, O ₂	11	25
3.23	4.81	Ti	Sn	H ₂ O, O ₂	7	25
3.24	4.82	Cd	Co	H ₂ O	-	10

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6	7
3.25	4.83	Bi	Ni	H ₂ O, O ₂	13	25
3.26	4.84	Pb	Eu	H ₂ O	-	15
3.27	4.85	Cr	Au	H ₂ SO ₄	4	25
3.28	4.86	Sc	Cu	HCl	6	25
3.29	4.87	Cd	Fe	H ₂ O	-	40
3.30	4.88	Eu	Bi	H ₂ O	-	30
3.31	4.89	Fe	Pb	H ₂ O, O ₂	7	25
3.32	4.90	Os	Sb	H ₂ O, O ₂	12	25
3.33	4.91	Cu	Ag	H ₂ O, O ₂	2	25
3.34	4.92	Sc	Co	H ₂ O	-	80
3.35	4.93	Cu	Al	H ₂ O, O ₂	7	25
3.36	4.94	U	Zr	H ₂ O	-	100
3.37	4.95	Cu	Cd	HCl	2	25
3.38	4.96	Nb	Os	H ₂ O	-	90
3.39	4.97	Ge	Ag	H ₂ O, O ₂	12	25
3.40	4.98	Pb	Ge	HCl	2	25
3.41	4.99	Cr	Al	HCl	3	25
3.42	4.100	Ag	Sn	H ₂ O, O ₂	4	25
3.43	4.101	Cr	Sn	H ₂ O, O ₂	7	25
3.44	4.102	Rh	In	H ₂ O	-	70
3.45	4.103	Sn	Ag	H ₂ O, O ₂	7	25
3.46	4.104	Ni	Ir	H ₂ SO ₄	5	25
3.47	4.105	Fe	Ni	H ₂ O, O ₂	7	25
3.48	4.106	Pt	Mo	H ₂ O	-	60
3.49	4.107	Ti	Al	HCl	1	25
3.50	4.108	Bi	Zr	H ₂ O, O ₂	14	25
3.51	4.109	Ag	Pb	H ₂ O, O ₂	7	25
3.52	4.110	V	Nb	H ₂ O, O ₂	5	25
3.53	4.111	Ag	Au	H ₂ O, O ₂	7	25
3.54	4.112	Pd	Sb	H ₂ O, O ₂	3	25
3.55	4.113	Er	Co	H ₂ O, O ₂	11	25
3.56	4.114	Co	Sb	HCl	0	25
3.57	4.115	Ni	Ge	HCl	-1	25
3.58	4.116	Al	Os	H ₂ O, O ₂	13	25

Тема 4. ХІМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ МЕТАЛІВ

4.1 Загальні відомості

У періодичній системі хімічних елементів металами є елементи I і II груп (крім водню), елементи III групи (крім бору); в IV групі – усі елементи, крім вуглецю й кремнію; в V групі – усі, крім азоту, фосфору й миш'яку; в VI групі – хром, молібден, вольфрам і полоній; в VII групі – марганець, технецій і реній; в VIII групі – усі, крім інертних газів.

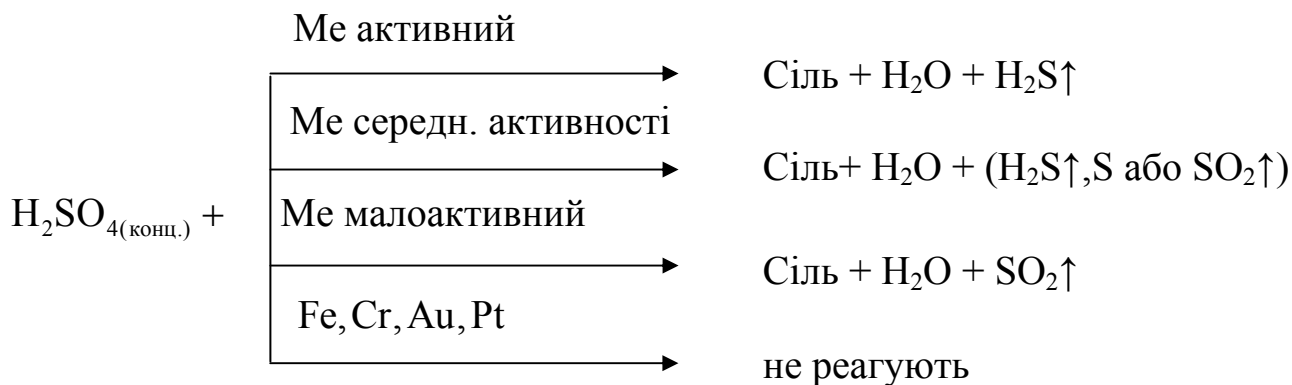
У вільному стані, тобто у вигляді простої речовини, метали мають нижчий ступінь окиснення, рівний нулю, і тому в окисно-відновних реакціях завжди є відновником. У ряді напруг металів їх відновна здатність тем вище, чим вони ближче до початку ряду.

Хімічна активність металу залежить від середовища, у якому відбувається їхня взаємодія з іншими речовинами. Якщо реакція протікає в газовій середовищі, то критерієм активності металу є енергія іонізації. При цьому чим нижче величина енергії іонізації, тем активніше метал. За цим критерієм самим активним металом є францій. Якщо ж реакція протікає в рідкій середовищі, то критерієм хімічної активності металу є електродний потенціал. По цьому показникові самим активним є літій, що розташований в ряді напруг першим.

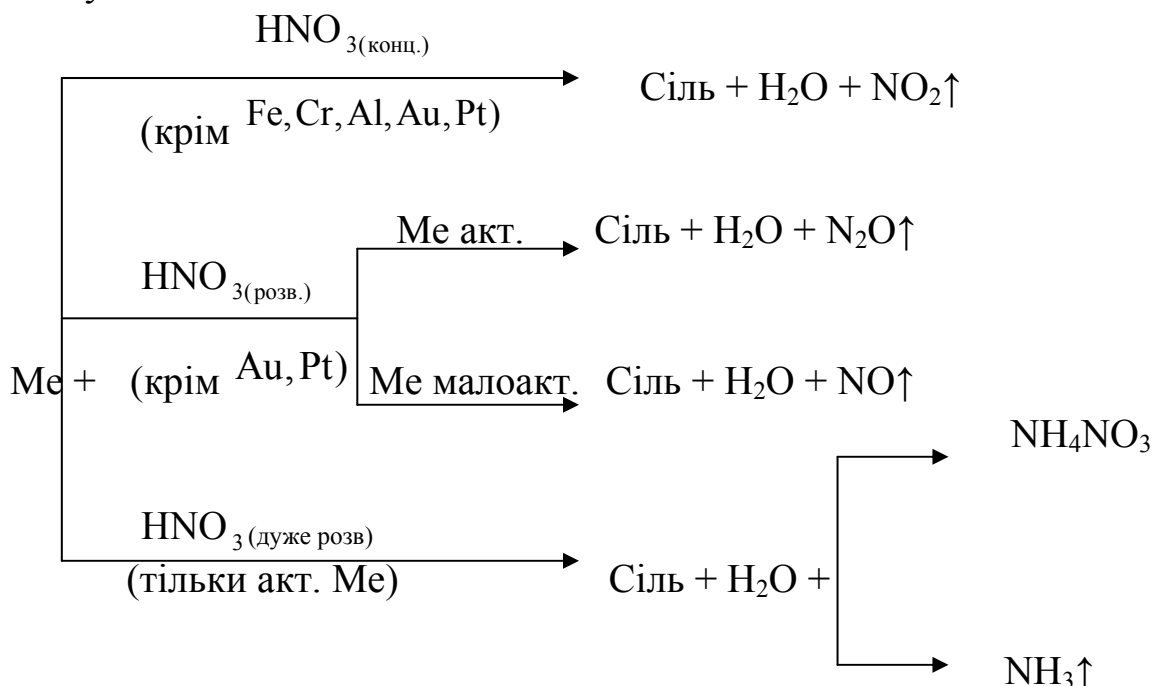
Якщо метал взаємодіє з розчинами азотної кислоти або з концентрованою сірчаною кислотою, то для порівняльної хімічної активності можна користуватися наступною умовною класифікацією металів:

- активні (від Li до Ti (II) у ряді напруг);
- середньої активності (від V до Mo);
- малоактивні (від Sn до кінця ряду).

Склад продуктів реакції металу з HNO_3 і H_2SO_4 залежить від багатьох факторів: концентрації розчину, температури й від активності металу. При взаємодії металу з концентрованою H_2SO_4 для визначення можливих продуктів реакції можна скористатися схемою:

При взаємодії металу з азотною кислотою (концентрованої або розведеної) для визначення можливих продуктів реакції рекомендується наступна схема

З розведеної H_2SO_4 й з безкисневими кислотами (HCl, H_2S, HCN й ін.) взаємодіють ті метали, у яких електродний потенціал не перевищує потенціалу водневого електрода. Таким чином, умовою протікання реакції металу з такими кислотами є співвідношення:

$$E_{Me} < E_{2H^+/H_2} \quad (4.1)$$

Продуктами їх взаємодії є сіль і газоподібний водень.

Умовою протікання хімічної реакції металу з водою є співвідношення:

$$E_{Me} < -0,059 \cdot pH \quad (4.2)$$

Для нейтральної води при $25^\circ C$ величина водневого показника рівна 7. Тому умовою протікання хімічної взаємодії металу з водою при $25^\circ C$ є співвідношення:

$$E_{Me} < -0,41 \text{ В.} \quad (4.3)$$

При інших температурах треба по додаткові Г визначити величину іонного добутку води й по формулі (3.7) розрахувати рН.

З водяними розчинами лугів взаємодіють ті метали, нижчі гідроксиди яких є амфотерними. Такими металами є: Al, Zn, Be, Sn, Pb. Реакція протікає у дві стадії. Спочатку метал взаємодіє з водою, утворюючи гідроксид і газоподібний водень. На другій стадії гідроксид металу вступає в реакцію з лугом. Продуктом цієї взаємодії є комплексне з'єднання – сіль.

З розчинами солей реагують ті метали, стандартний електродний потенціал яких нижче потенціалу металу, що утворює сіль. Інакше кажучи, більш активні метали витісняють менш активні з розчинів їх солей.

4.2 Індивідуальні завдання з теми 4

Завдання 1. Дописати рівняння тих реакцій, які можливі. Написати їхні електронні й іонно-молекулярні рівняння.

4.1	а)	$Zn + H_2SO_{4(конц.)} \rightarrow$	в)	$Be + NaOH + H_2O \rightarrow$
	б)	$Ag + H_2SO_{4(розв.)} \rightarrow$	г)	$Fe + CuBr_2 \rightarrow$
4.2	а)	$Zn + HNO_{3(розв.)} \rightarrow$	в)	$Cu + H_2SO_{4(розв.)} \rightarrow$
	б)	$Au + HNO_{3(розв.)} \rightarrow$	г)	$Ca + H_2O \rightarrow$
4.3	а)	$Ag + HNO_{3(розв.)} \rightarrow$	в)	$Ag + Cu(NO_3)_2 \rightarrow$
	б)	$Ag + H_2SO_{4(конц.)} \rightarrow$	г)	$Mo + H_2O \rightarrow$
4.4	а)	$Cu + HNO_{3(розв.)} \rightarrow$	в)	$Al + NaOH + H_2O \rightarrow$
	б)	$Ag + HCl \rightarrow$	г)	$Co + SnCl_2 \rightarrow$
4.5	а)	$Mg + H_2SO_{4(конц.)} \rightarrow$	в)	$Cu + H_2S \rightarrow$
	б)	$Ga + H_2O \rightarrow$	г)	$Hg + CuCl_2 \rightarrow$
4.6	а)	$Al + HNO_{3(розв.)} \rightarrow$	в)	$Mo + H_2SO_{4(розв.)} \rightarrow$
	б)	$Cr + HNO_{3(конц.)} \rightarrow$	г)	$Cu + AgNO_3 \rightarrow$
4.7	а)	$Ag + H_2SO_{4(конц.)} \rightarrow$	в)	$Cu + HBr \rightarrow$
	б)	$Fe + HNO_{3(конц.)} \rightarrow$	г)	$Al + Ni(NO_3)_2 \rightarrow$
4.8	а)	$Hg + H_2SO_{4(конц.)} \rightarrow$	в)	$Ni + CdCl_2$
	б)	$Re + HCl \rightarrow$	г)	$Al + H_2O \rightarrow$
4.9	а)	$Cu + HNO_{3(конц.)} \rightarrow$	в)	$Al + H_2SO_{4(розв.)} \rightarrow$
	б)	$Fe + HBr \rightarrow$	г)	$Zn + AlCl_3 \rightarrow$
4.10	а)	$Al + H_2SO_{4(конц.)} \rightarrow$	в)	$Sc + H_2O \rightarrow$
	б)	$Al + HNO_{3(конц.)} \rightarrow$	г)	$Sn + KOH + H_2O \rightarrow$

4.11	а)	$\text{Pb} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{Ag} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
	б)	$\text{Zn} + \text{MgCl}_2 \rightarrow$	Г)	$\text{Bi} + \text{HCl} \rightarrow$
4.12	а)	$\text{Ca} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{Cu} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
	б)	$\text{Cr} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{конц.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Pb} + \text{NaOH} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
4.13	а)	$\text{Co} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{конц.}) \rightarrow$	В)	$\text{Fe} + \text{KOH} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
	б)	$\text{Hg} + \text{HCl} \rightarrow$	Г)	$\text{Zn} + \text{CrCl}_3 \rightarrow$
4.14	а)	$\text{Ba} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{Ni} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
	б)	$\text{Ni} + \text{HCl} \rightarrow$	Г)	$\text{Pb} + \text{CuSO}_4 \rightarrow$
4.15	а)	$\text{Fe} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{Pb} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
	б)	$\text{Au} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{конц.}) \rightarrow$	Г)	$\text{In} + \text{CuBr}_2 \rightarrow$
4.16	а)	$\text{Ag} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{V} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{конц.}) \rightarrow$
	б)	$\text{Fe} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{розв.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Bi} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
4.17	а)	$\text{Mn} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{конц.}) \rightarrow$	В)	$\text{In} + \text{NiCl}_2 \rightarrow$
	б)	$\text{Mg} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{розв.}) \rightarrow$	Г)	$\text{In} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
4.18	а)	$\text{Ba} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{конц.}) \rightarrow$	В)	$\text{Cr} + \text{FeSO}_4 \rightarrow$
	б)	$\text{Ag} + \text{NaOH} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$	Г)	$\text{Cd} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
4.19	а)	$\text{Zn} + \text{HNO}_3(\text{конц.}) \rightarrow$	В)	$\text{Mg} + \text{AlCl}_3 \rightarrow$
	б)	$\text{Co} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{розв.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Ge} + \text{HCl} \rightarrow$
4.20	а)	$\text{Bi} + \text{HNO}_3(\text{конц.}) \rightarrow$	В)	$\text{Na} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
	б)	$\text{Hg} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{розв.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Cu} + \text{NaOH} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
4.21	а)	$\text{Ni} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{конц.}) \rightarrow$	В)	$\text{Ni} + \text{NaOH} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
	б)	$\text{Ni} + \text{HNO}_3(\text{конц.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Ni} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
4.22	а)	$\text{Cu} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{конц.}) \rightarrow$	В)	$\text{Cu} + \text{FeCl}_2 \rightarrow$
	б)	$\text{Cu} + \text{HNO}_3(\text{конц.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Cu} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
4.23	а)	$\text{Hg} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{Hg} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{розв.}) \rightarrow$
	б)	$\text{Hg} + \text{HNO}_3(\text{конц.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Bi} + \text{AgNO}_3 \rightarrow$
4.24	а)	$\text{Bi} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{Mn} + \text{NaOH} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
	б)	$\text{Sc} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{розв.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Sn} + \text{ZnCl}_2 \rightarrow$
4.25	а)	$\text{Mo} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{Sb} + \text{NaOH} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
	б)	$\text{Be} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{розв.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Cu} + \text{AgNO}_3 \rightarrow$
4.26	а)	$\text{Zn} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{Fe} + \text{CuCl}_2 \rightarrow$
	б)	$\text{Ag} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{розв.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Mo} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
4.27	а)	$\text{Cu} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{In} + \text{CuI}_2 \rightarrow$
	б)	$\text{Fe} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{конц.}) \rightarrow$	Г)	$\text{Cd} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
4.28	а)	$\text{Os} + \text{HNO}_3(\text{розв.}) \rightarrow$	В)	$\text{In} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
	б)	$\text{Co} + \text{HBr} \rightarrow$	Г)	$\text{Ba} + \text{NaOH} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$
4.29	а)	$\text{In} + \text{H}_2\text{SO}_4(\text{конц.}) \rightarrow$	В)	$\text{Hg} + \text{HCl} \rightarrow$
	б)	$\text{Fe} + \text{HNO}_3(\text{конц.}) \rightarrow$	Г)	$\text{V} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow$

Завдання 2. Використовуючи рівняння реакції, розв'язати наступні завдання

4.30 У розведеній азотній кислоті розчинили 20,719г свинцю. Розрахувати обсяг газу, що виділився, при н.у.

4.31 У концентрованій сірчаній кислоті розчинили 243г магнію. Розрахувати обсяг газу, що виділився, при н.у.

4.32 У розведеному розчині КОН розчинили 100г технічного цинку, що містить 10% домішок. Розрахувати масу солі, що утворилася.

4.33 У деякому обсязі розведеної азотної кислоти втримується 100г речовини HNO_3 . Яка маса солі $\text{Hg}(\text{NO}_3)_2$ утворюється при розчиненні в цій кислоті надлишку ртуті?

4.34 200г технічної міді, що містить 10% домішок, розчинили в надлишку розведеної азотної кислоти. Визначити обсяг газу, що виділився, при н.у.

4.35 Концентрована азотна кислота містить 200г речовини HNO_3 . Який обсяг газу при н.у. виділиться при розчиненні надлишку магнію?

4.36 400г кальцію розчинили в надлишку концентрованої сірчаної кислоти. Розрахувати обсяг газу, що виділився, при н.у.

4.37 Яка маса міді прореагує з розведеною азотною кислотою, що містить 100г речовини HNO_3 ?

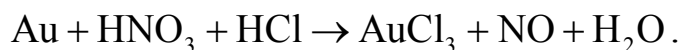
4.38 1кг технічного цинку, що містить 15% домішок, розчинили в соляній кислоті. Розрахувати обсяг газу при температурі 270°C .

4.39 Яку масу ртуті розчинили в розведеній азотній кислоті, якщо при цьому виділилося 60г газу?

4.40 Яку масу міді розчинили в концентрованій сірчаній кислоті, якщо при цьому виділилося 32г газу?

4.41 При розчиненні алюмінію в розведеній сірчаній кислоті виділилося 50л газу при н.у. Яка маса розчиненого металу?

4.42 Скільки грамів соляний і азотної кислот повинне бути в них суміші для розчинення 5г золота, якщо реакція протікає за схемою:

4.43 Який обсяг газу виділиться при розчиненні 100г алюмінію в надлишку розведеної азотної кислоти при температурі 300 K?

4.44 Яку масу срібла розчинили в концентрованій сірчаній кислоті, якщо при цьому виділилося 33,6л газу при н.у?

4.45 При розчиненні ртуті в концентрованій азотній кислоті виділилося 23г газу. Яку масу ртуті розчинили?

4.46 При розчиненні цинку у розчині NaOH виділилося 44,8л газу при н.у. Скільки грамів цинку розчинили?

4.47 Яку масу срібла розчинили в розведеній азотній кислоті, якщо при цьому виділилося 15г газу?

4.48 У деякому обсязі концентрованої сірчаної кислоти втримується 49г речовини H_2SO_4 . Яку масу срібла в ній можна розчинити?

4.49 Яку мінімальну масу речовини HNO_3 повинна містити розведена азотна кислота для повного розчинення 32г міді?

4.50 Реакція протікає за схемою:

Скільки грамів вісмуту розчиниться в 2л 0,1М кислоти?

4.51 При розчиненні кальцію в надлишку концентрованої сірчаної кислоти при н.у. виділилося 11,2л газу. Яка була маса кальцію?

4.52 У розведеному розчині лугу втримується 20г речовини NaOH . Яку максимальну масу олова можна розчинити в цій рідині?

4.53 При розчиненні срібла в надлишку розведеної азотної кислоти при н.у. виділилося 33,6л газу. Скільки грамів срібла розчинилося?

4.54 Який обсяг газу виділиться при розчиненні 100,3г ртуті в надлишку розведеної азотної кислоти?

4.55 Яка маса солі утворюється при розчиненні 10г кальцію в надлишку концентрованої азотної кислоти?

4.56 При розчиненні алюмінію в надлишку концентрованої сірчаної кислоти утворювалося 112л газу при н.у. Яка маса алюмінію була розчинена?

4.57 Яка маса ртуті прореагує з розведеною азотною кислотою, що містить 0,8 моля речовини HNO_3 ?

4.58 Скільки грамів марганцю можна розчинити в 200г 10% - ний сірчаної кислоти?

Завдання 3. За даними табл. 3.1 визначити, чи можливо хімічна взаємодія металів А и Б (роздільно друг від друга) з рідким середовищем В при значенні рН, рівному Г або розрахованому для температури Д.

5.1 Загальні відомості

Електролізом називається сукупність процесів, що відбуваються при пропусканні постійного електричного струму через електрохімічну систему, що складається із двох електродів і розчину або розплаву електроліту.

При електролізі хімічна реакція здійснюється за рахунок енергії електричного струму, який подається в систему ззовні. Електрод, на якому відбувається процес *окиснення*, називається *анодом*, а на якому відбувається процес *відновлення* – *катодом*. *При електролізі катод заряджений негативно, а анод – позитивно.*

При електролізі *розплаву* електроліту позитивно заряджені іони (катіони) переміщуються до негативно зарядженого електроду (катода). При зіткненні з поверхнею катода вони приєднують електрони й відновлюються. Негативно заряджені іони (аніони) електроліту переміщуються до позитивно зарядженого електроду (анода). При зіткненні з ним вони віддають електрони (окисняться). Підсумовування цих двох напівреакцій дає повну окисну - відновну реакцію, що протікає при електролізі.

Процес електролізу *розчину* електроліту трохи складніше, чим розплаву, оскільки в розчині є мінімум два компоненти - розчинник і розчинена речовина. Тому *при електролізі розчину на катоді можуть відновлюватися як катіони розчиненого речовини, так і молекули й катіони розчинника. Аналогічно цьому, на аноді можуть окиснитися як аніони розчиненого речовини, так і молекули й аніони розчинника.* Крім того, якщо анод виготовлений з активного металу, те можливо також і його окиснення.

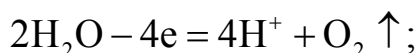
Аналогічно цьому, при електролізі розплаву декількох електролітів (наприклад, двох солей) на катоді можуть відновлюватися їхні катіони, а на аноді – окиснитися їхні аніони.

У всіх випадках можливого протікання двох або більш конкуруючих процесів на катоді буде здійснюватися той з них, у якого електродний потенціал вище, а на аноді – той, у якого потенціал нижче.

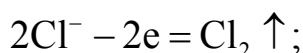
При цьому байдуже, з якого матеріалу виготовлений катод, але дуже важливий матеріал анода. Із цього погляду розрізняють *активні* (розчинні) і *інертні* (нерозчинні) *анооди*. Інертними є платинові, золоті й графітові аноди. Усі інші ставляться до типу активних.

Для швидкого й надійного прогнозування процесів, що протікають при електролізі розчинів електролітів, рекомендується використовувати наступні правила:

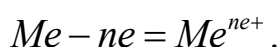
- при електролізі розчинів сульфатів, нітратів, фосфатів і перхлоратів або відповідних кислот *на інертному аноді* відбувається окиснення молекул води:

- при електролізі розчинів хлоридів або соляної кислоти *на інертному аноді* відбувається окиснення іонів хлору:

при використанні *активних анодів* окисним процесом є розчинення металу анода:

Кількісні розрахунки процесу електролізу виконуються на основі *закону Фарадея*: маса електроліту, що перетворюється при електролізі, а також маси речовин, що утворюються на електродах, пропорційні кількості електрики, що пройшла крізь розчин або розплав електроліту, і еквівалентним масам відповідних речовин.

Розрахункова формула закону Фарадея має вигляд:

$$m = \frac{I \cdot t \cdot m_e}{F}, \text{ г},$$

де I - сила струму, А; t - тривалість електролізу, сек; m_e - еквівалентна маса речовини, г/моль; $F = 96485$ Кл/моль – стала Фарадея.

Якщо в результаті електролізу утворюються гази (кисень, водень, хлор і ін.), то їх обсяги розраховуються по формулі:

$$V = \frac{I \cdot t \cdot V_e}{F}, \text{ л}$$

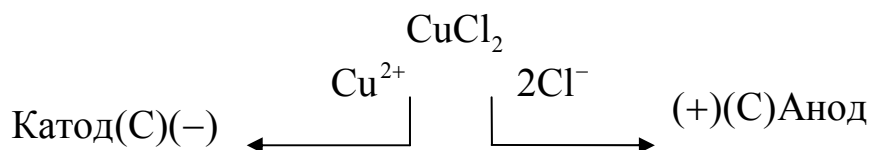
де V_e - еквівалентний обсяг даного газу, рівний 11,2 л/моль для H_2 і Cl_2 й 5,6 л/моль – для O_2 .

5.2 Приклади розв'язання типових задач

Завдання 1. Описати процес електролізу розплаву CuCl_2 в електролізері із графітовими електродами. Указати продукти на аноді й катоді.

Розв'язок

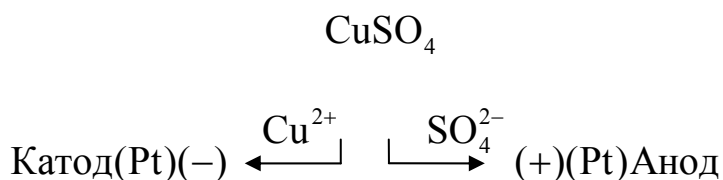
Схема електролізу:

На катоді: $\text{Cu}^{2+} + 2e = \text{Cu}$.На аноді: $2\text{Cl}^- - 2e = \text{Cl}_2$.Сумарно: $\text{Cu}^{2+} + 2\text{Cl}^- = \text{Cu} + \text{Cl}_2 \uparrow$, або в молекулярному виді:Продукти реакції: Cu - на катоді; Cl_2 - на аноді.

Завдання 2. Вивести рівняння реакції, що протікає при електролізі розчину CuSO_4 в електролізері з інертними електродами. Розрахувати обсяг газу, що виділився, якщо електроліз проводили протягом 10 годин при силі струму 1,5 А.

Розв'язок

Схема електролізу :

На катоді можливі два процеси:

- 1) $\text{Cu}^{2+} + 2e = \text{Cu}$; $E_1 = 0,337\text{В}$.
- 2) $2\text{H}_2\text{O} + 2e = 2\text{OH}^- + \text{H}_2$; $E_2 = -0,8\text{В}$.

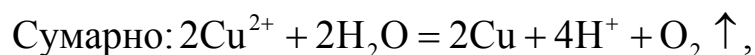
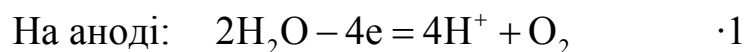
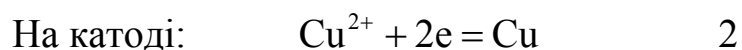
Тому що $E_1 > E_2$, те піде процес 1).

На аноді можливі два процеси:

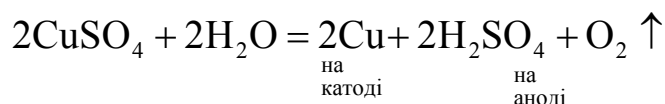
- 1) $2\text{SO}_4^{2-} - 2e = \text{S}_2\text{O}_8^{2-}$; $E_3 = 2,01\text{В}$.
- 2) $2\text{H}_2\text{O} - 4e = 4\text{H}^+ + \text{O}_2$; $E_4 = 1,23\text{В}$.

Тому що $E_4 < E_3$, те піде процес 4).

У підсумку одержуємо наступні електродні напівреакції:

або в молекулярному виді:

За законом Фарадея обсяг кисню, що виділився складе:

$$V = \frac{I \cdot t \cdot V_e}{F} = \frac{1,5 \cdot 10 \cdot 3600 \cdot 5,6}{96500} = 3,1 \text{ л},$$

де $I = 1,5 \text{ А}$ – сила струму; $t = 10 \cdot 3600 \text{ сек}$ – тривалість електролізу; $V_e = 5,6 \text{ л/моль}$ – еквівалентний обсяг кисню; $F = 96500 \text{ Кл/моль}$ – стала Фарадея (округлене).

5.3 Індивідуальні завдання з теми 5

Вихідні дані зазначено в таблиці 5.1

Завдання 1. Описати процес електролізу розплаву речовини А в електролізері з інертними електродами.

Завдання 2. Вивести рівняння реакції, що протікає при електролізі розчину речовини Б у електролізері з електродами з матеріалу В. Розрахувати масу рідких або твердих і обсяг газоподібних продуктів, якщо тривалість електролізу становить Г годин при силі струму Д Амперів.

Таблиця 5.1 – Вихідні дані до завдань по темі 5

Номер завдань	А	Б	В	Г	Д
1	2	3	4	5	6
5.1	BeI ₂	NiCl ₂	C	11	7
5.2	CdF ₂	Pb(NO ₃) ₂	Au	3	9
5.3	SrCl ₂	K ₂ SO ₄	Pt	12	6
5.4	AlBr ₃	CuSO ₄	Ag	4	8
5.7	CoBr ₂	Ca(NO ₃) ₂	Al	14	4
5.8	FeCl ₂	Na ₃ PO ₄	Zn	6	4
5.9	SbF ₃	K ₃ PO ₄	Pt	15	3

Продовження таблиці 5.1

1	2	3	4	5	6
5.10	NiCl ₂	H ₂ O	Au	7	6
5.11	CoCl ₂	NaOH	Pt	16	1
5.12	FeI ₂	CoSO ₄	C	8	2
5.13	CuF ₂	K ₂ SO ₄	Cu	17	5
5.14	ZnBr ₂	NaCl	Ag	9	1
5.15	MnCl ₂	CuI ₂	C	18	3
5.16	SnBr ₂	Cr ₂ (SO ₄) ₃	Pt	10	10
5.17	NiF ₂	SnCl ₂	C	19	2
5.18	CdBr ₂	AgNO ₃	Pt	2	9
5.19	ZnCl ₂	AlBr ₃	Au	20	1
5.20	CuBr ₂	Cr(ClO ₄) ₃	Zn	5	8
5.21	CoCl ₂	Cr(ClO ₄) ₃	Pt	3	10
5.22	SbBr ₃	ZnCl ₂	C	6	7
5.23	CrCl ₃	KBr	Au	7	9
5.24	NiI ₂	BiCl ₃	Pt	4	6
5.25	MnI ₂	NaBr	Au	8	8
5.26	NaCl	Cu(NO ₃) ₂	Ni	9	5
5.27	BiCl ₃	Li ₃ PO ₄	Pt	12	2
5.28	MoF ₃	Pb(NO ₃) ₂	Au	10	5
5.29	CaI ₂	BeCl ₂	Au	11	3

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глинка Н.Л. Общая химия / Н.Л. Глинка – М.: Химия, 1998. – 704с.
2. Глинка Н.Л. Задачи и упражнения по общей химии/ Н.Л. Глинка – М.: Химия, 1998. – 264с.
3. Кириченко В.І. Загальна хімія / В.І. Кириченко. – К.: Вища школа, 2005. – 639с.
4. Сегеда А.С. Збірник завдань і вправ з аналітичної хімії. Якісний аналіз/ А.С Сегеда, Р.Л. Галаган. – К.: ЦУЛ, Фітосоціоцентр, 2002. – 429с.

ДОДАТОК А

Варіанти контрольних завдань

Таблиця А. 1 – Номера завдань по варіантах

№ вари- анта	Номера завдань									
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	1.1	1.11	2.1	2.59	3.1	3.28	4.1	4.30	4.116	5.1
2	1.2	1.12	2.2	2.60	3.2	3.29	4.2	4.31	4.115	5.2
3	1.3	1.13	2.3	2.61	3.3	3.30	4.3	4.32	4.114	5.3
4	1.4	1.14	2.4	2.62	3.4	3.31	4.4	4.33	4.113	5.4
5	1.5	1.15	2.5	2.63	3.5	3.32	4.5	4.34	4.112	5.5
6	1.6	1.16	2.6	2.64	3.6	3.33	4.6	4.35	4.111	5.6
7	1.7	1.17	2.7	2.65	3.7	3.34	4.7	4.36	4.110	5.7
8	1.8	1.18	2.8	2.66	3.8	3.35	4.8	4.37	4.109	5.8
9	1.9	1.19	2.9	2.67	3.9	3.36	4.9	4.38	4.108	5.9
10	1.10	1.20	2.10	2.68	3.10	3.37	4.10	4.39	4.107	5.10
11	1.87	1.21	2.11	2.69	3.11	3.38	4.11	4.40	4.106	5.11
12	1.86	1.22	2.12	2.70	3.12	3.39	4.12	4.41	4.105	5.12
13	1.85	1.23	2.13	2.71	3.13	3.40	4.13	4.42	4.104	5.13
14	1.84	1.24	2.14	2.72	3.14	3.41	4.14	4.43	4.103	5.14
15	1.83	1.25	2.15	2.73	3.15	3.42	4.15	4.44	4.102	5.15
16	1.82	1.26	2.16	2.74	3.16	3.43	4.16	4.45	4.101	5.16
17	1.81	1.27	2.17	2.75	3.17	3.44	4.17	4.46	4.100	5.17
18	1.80	1.29	2.18	2.76	3.18	3.45	4.18	4.47	4.99	5.18
19	1.79	1.30	2.19	2.77	3.19	3.46	4.19	4.48	4.98	5.19
20	1.78	1.31	2.20	2.78	3.20	3.47	4.20	4.49	4.97	5.20
21	1.77	1.32	2.21	2.79	3.21	3.48	4.21	4.50	4.96	5.21
22	1.76	1.33	2.22	2.80	3.22	3.49	4.22	4.51	4.95	5.22
23	1.75	1.34	2.23	2.81	3.23	3.50	4.23	4.52	4.94	5.23
24	1.74	1.35	2.24	2.82	3.24	3.51	4.24	4.53	4.93	5.24
25	1.73	1.36	2.25	2.83	3.25	3.52	4.25	4.54	4.92	5.25
26	1.72	1.37	2.26	2.84	3.26	3.53	4.26	4.55	4.90	5.26
27	1.71	1.38	2.27	2.85	3.27	3.54	4.27	4.56	4.89	5.27
28	1.70	1.39	2.28	2.86	3.28	3.55	4.28	4.57	4.88	5.28
29	1.69	1.40	2.29	2.87	3.29	3.56	4.29	4.58	4.59	5.29
30	1.68	1.41	2.30	2.59	3.30	3.57	4.28	4.57	4.60	5.28
31	1.67	1.42	2.31	2.60	3.31	3.58	4.27	4.56	4.61	5.27
32	1.66	1.43	2.32	2.61	3.32	3.1	4.26	4.55	4.62	5.26
33	1.65	1.44	2.33	2.62	3.33	3.2	4.25	4.54	4.63	5.25

Продовження таблиці А1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
34	1.1	1.45	2.34	2.63	3.34	3.3	4.24	4.53	4.64	5.24
35	1.2	1.46	2.35	2.64	3.35	3.4	4.23	4.52	4.65	5.23
36	1.3	1.47	2.36	2.65	3.36	3.5	4.22	4.51	4.66	5.22
37	1.4	1.49	2.37	2.66	3.37	3.6	4.21	4.50	4.67	5.21
38	1.5	1.50	2.38	2.67	3.38	3.7	4.20	4.49	4.68	5.20
39	1.6	1.51	2.39	2.68	3.39	3.8	4.19	4.48	4.69	5.19
40	1.7	1.52	2.40	2.69	3.40	3.9	4.18	4.47	4.70	5.18
41	1.8	1.53	2.41	2.70	3.41	3.10	4.17	4.46	4.71	5.17
42	1.9	1.54	2.42	2.71	3.42	3.11	4.16	4.45	4.72	5.16
43	1.10	1.55	2.43	2.72	3.43	3.12	4.15	4.44	4.73	5.15
44	1.87	1.56	2.44	2.73	3.44	3.13	4.14	4.43	4.74	5.14
45	1.74	1.15	2.45	2.74	3.45	3.14	4.13	4.42	4.75	5.13
46	1.73	1.16	2.46	2.75	3.46	3.15	4.12	4.41	4.76	5.12
47	1.86	1.57	2.47	2.76	3.47	3.16	4.11	4.40	4.77	5.11
48	1.85	1.58	2.48	2.77	3.48	3.17	4.10	4.39	4.78	5.10
49	1.84	1.59	2.49	2.78	3.49	3.18	4.9	4.38	4.79	5.9
50	1.83	1.60	2.50	2.79	3.50	3.19	4.8	4.37	4.80	5.8
51	1.82	1.61	2.51	2.80	3.51	3.20	4.7	4.36	4.81	5.7
52	1.81	1.62	2.52	2.81	3.52	3.21	4.6	4.35	4.82	5.6
53	1.80	1.63	2.53	2.82	3.53	3.22	4.5	4.34	4.83	5.5
54	1.79	1.64	2.54	2.83	3.54	3.23	4.4	4.33	4.84	5.4
55	1.78	1.11	2.55	2.84	3.55	3.24	4.3	4.32	4.85	5.3
56	1.77	1.12	2.56	2.85	3.56	3.25	4.2	4.31	4.86	5.2
57	1.76	1.13	2.57	2.86	3.57	3.26	4.1	4.30	4.87	5.1
58	1.75	1.14	2.58	2.87	3.58	3.27	4.9	4.58	4.88	5.29

ДОДАТОК Б

Стандартні електродні потенціали E_{298}^0
(ряд напруг металів)

Таблиця Б.1 – Значення потенціалів

Метал	E_{298}^0 , В	Метал	E_{298}^0 , В	Метал	E_{298}^0 , В
Li ⁺ /Li	-3,045	Hf ⁴⁺ /Hf	-1,70	2H ⁺ /H ²	0,000
Rb ⁺ /Rb	-2,925	Al ³⁺ /Al	-1,662	Ge ²⁺ /Ge	0,010
K ⁺ /K	-2,925	Zr ⁴⁺ /Zr	-1,63	Sn ⁴⁺ /Sn ²⁺	0,15
Cs ⁺ /Cs	-2,923	Ti ²⁺ /Ti	-1,628	Bi ³⁺ /Bi	0,215
Ra ²⁺ /Ra	-2,916	V ²⁺ /V	-1,186	Sb ³⁺ /Sb	0,240
Ba ²⁺ /Ba	-2,906	Mn ²⁺ /Mn	-1,18	As ³⁺ /As	0,30
Sr ²⁺ /Sr	-2,890	Nb ³⁺ /Nb	-1,10	Re ³⁺ /Re	0,30
Ca ²⁺ /Ca	-2,866	Cr ²⁺ /Cr	-0,913	Cu ²⁺ /Cu	0,337
Na ⁺ /Na	-2,714	Zn ²⁺ /Zn	-0,763	Ru ³⁺ /Ru	0,450
La ³⁺ /La	-2,522	Cr ³⁺ /Cr	-0,744	Cu ⁺ /Cu	0,521
Ce ³⁺ /Ce	-2,480	Ga ³⁺ /Ga	-0,53	Po ³⁺ /Po	0,560
Nd ³⁺ /Nd	-2,440	Fe ²⁺ /Fe	-0,440	Po ²⁺ /Po	0,650
Sm ³⁺ /Sm	-2,410	Eu ³⁺ /Eu	-0,43	Os ²⁺ /Os	0,700
Gd ³⁺ /Gd	-2,400	Cr ³⁺ /Cr ²⁺	-0,41	Tl ³⁺ /Tl	0,710
Y ³⁺ /Y	-2,370	Cd ²⁺ /Cd	-0,403	Hg ₂ ²⁺ /2Hg	0,789
Mg ²⁺ /Mg	-2,363	Ti ³⁺ /Ti	-0,368	Ag ⁺ /Ag	0,799
Lu ³⁺ /Lu	-2,35	In ³⁺ /In	-0,342	Rh ³⁺ /Rh	0,80
Er ³⁺ /Er	-2,30	Tl ⁺ /Tl	-0,336	Hg ²⁺ /Hg	0,854
Sc ³⁺ /Sc	-2,08	Co ²⁺ /Co	-0,277	Pd ²⁺ /Pd	0,987
Pu ³⁺ /Pu	-2,07	Ni ²⁺ /Ni	-0,250	Ir ³⁺ /Ir	1,00
Th ⁴⁺ /Th	-1,90	Mo ³⁺ /Mo	-0,20	Pt ²⁺ /Pt	1,20
Np ³⁺ /Np	-1,86	Sn ²⁺ /Sn	-0,136	Au ³⁺ /Au	1,498
Be ²⁺ /Be	-1,847	Pb ²⁺ /Pb	-0,126	Au ⁺ /Au	1,691
U ³⁺ /U	-1,80	Fe ³⁺ /Fe	-0,036		

ДОДАТОК В

Стандартні окисно-відновні потенціали
деяких процесів у водяних розчинахТаблиця В.1 – Значення потенціалів E_{298}^0 , В

Процес	E_{298}^0 , В
$2\text{Br}^- - 2e = \text{Br}_2$	1,09
$2\text{Cl}^- - 2e = \text{Cl}_2$	1,36
$2\text{F}^- - 2e = \text{F}_2$	2,87
$2\text{I}^- - 2e = \text{I}_2$	0,54
$4\text{OH}^- - 4e = 2\text{H}_2\text{O} + \text{O}_2$	0,40
$2\text{H}_2\text{O} - 4e = 4\text{H}^+ + \text{O}_2$	1,23
$2\text{OH}^- + \text{H}_2 - 2e = 2\text{H}_2\text{O}$	-0,80
$2\text{SO}_4^{2-} - 2e = \text{S}_2\text{O}_8^{2-}$	2,01

ДОДАТОК Г

Іонний добуток води K_w при температурах від 0 до 1000°CТаблиця Г.1 – Значення K_w

$t, ^\circ\text{C}$	$K_w \cdot 10^{14}$	$\sqrt{K_w} \cdot 10^7$	$t, ^\circ\text{C}$	$K_w \cdot 10^{14}$	$\sqrt{K_w} \cdot 10^7$
0	0,11	0,33	30	1,48	1,20
5	0,17	0,42	31	1,58	1,26
10	0,30	0,54	32	1,70	1,29
15	0,46	0,68	33	1,82	1,35
16	0,50	0,71	34	1,95	1,38
17	0,55	0,74	35	2,09	1,45
18	0,60	0,77	36	2,24	1,48
19	0,65	0,80	37	2,40	1,55
20	0,69	0,83	38	2,57	1,58
21	0,76	0,87	39	2,75	1,66
22	0,81	0,90	40	2,95	1,70
23	0,87	0,93	50	5,50	2,34
24	0,93	0,96	60	9,55	3,09
25	1,00	1,00	70	15,8	3,98
26	1,10	1,05	80	25,1	5,01
27	1,17	1,07	90	38,0	6,17
28	1,29	1,12	100	55,0	7,41
29	1,38	1,17			

ЕЛЕКТРОННЕ УЧБОВО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Базаянц Георгій Вартанович
Доненко Вікторія Дмитрівна

**НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
І ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ
ПО СПЕЦІАЛЬНИХ РОЗДІЛАХ КУРСУ ХІМІЇ
(ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 0601 – "БУДІВНИЦТВО Й АРХІТЕКТУРА")
(НАПРЯМОК ПІДГОТОВКИ 6.060101 – "БУДІВНИЦТВО")**

Підписане до випуску 24.11.11. Гарнітура Times New.
Умов. друк. аркуш. 5,31 Заявка № 453

Державний вищий навчальний заклад
«Донецький національний технічний університет»
Автомобільно-дорожній інститут
84646, м. Горлівка, вул. Кірова, 51
E-mail: drukfn@rambler.ru

Редакційно-видавничий відділ

Свідчення про внесення до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2982 від 21.09.2007г.